



MEMÒRIES DEL DISTRICTE SANT MARTÍ

La història de les ciutats
s'escriu mitjançant les memòries
dels seus ciutadans



Aigües de Barcelona

MEMÒRIES DEL DISTRICTE SANT MARTÍ

La història de les ciutats
s'escriu mitjançant les
memòries dels seus ciutadans

www.memoriesdeldistricte.com

Sumari

Pròleg	6
Sant Martí sota la mirada de Montse Guallar	8
Història del districte	11
Cronologia	24
Memòries del districte de Sant Martí	26

Pròleg

La història “oficial” de la ciutat de Barcelona està ben documentada. Però hi ha tantes històries de Barcelona com veïns i veïnes té la ciutat. Tants caps tants barrets.

Amb la col·lecció de llibres *Memòries del districte* hem volgut fer zoom sobre els deu districtes de Barcelona per anar a trobar persones amb mirada pròpia. Ciutadans que, amb la seva empenta i vivències, han anat modulant la “seva” Barcelona des dels seus respectius barris.

Són testimonis en primera persona de barcelonins compromesos amb els anhels dels seus conciutadans. Alguns s’han arromangat per posar-se al capdavant d’associacions de veïns i de comerciants; d’entitats de caràcter cultural, social o esportiu; de moviments juvenils, reivindicatius, etc. D’altres regenten comerços emblemàtics, són veïns il·lustres o bé gent que fa barri de manera anònima. Cronistes tots, en definitiva, del seu districte.

La visió de conjunt que proporcionen aquests deu llibres articulen un nou tot, una nova mirada sobre la gran metròpoli. Barcelona és una ciutat viva, en constant evolució, i la seva història l’escriuen cada dia els seus ciutadans. Ho sabem bé des d’Aigües de Barcelona que, compromesos amb els barcelonins, fa 150 anys que cuidem l’aigua i, com ells, també fem ciutat.

El protagonista del tercer volum de la col·lecció és el districte de Sant Martí. El punt zero de l’antic poble de Sant Martí de Provençals és l’església de Sant Martí, una obra gòtica del segle XV al voltant de la qual van començar a instal·lar-se algunes masies. Aquesta primera activitat agrícola es va mantenir fins al segle XX (quan els masos van començar a conviure amb xemeneies), però al segle XVIII ja havia començat un canvi que no tindria aturador fins a l’inici de les obres dels Jocs Olímpics de 1992: la industrialització del barri.

Sant Martí és el districte de Barcelona que més canvis ha sofert durant els darrers 25 anys, en especial el barri del Poblenou. Els Jocs Olímpics del 92 van fer canviar la fesomia del barri de dalt a baix, amb la construcció de la Vila Olímpica i la desaparició de la indústria que havia conformat el seu caràcter obrer durant gairebé un segle. L'horitzó de xemeneies i masies que Ramon Casas va pintar en el darrer terç del segle XIX ha estat substituït per hotels, empreses d'alta tecnologia i edificis d'oficines.

Després dels Jocs, la prolongació de l'avinguda Diagonal fins al recinte del Fòrum i la urbanització de la zona litoral, des de la Vila Olímpica fins al Besòs, van acabar de definir un espai nou de serveis, amb una població de professionals liberals i classes benestants. On hi havia fàbriques ara hi ha universitats. On circulaven obreres i obrers, ara s'hi veuen estudiants, executius i turistes.

Però Sant Martí és un espai urbà i humà que transpira consciència obrera i molts veïns reivindiquen la salvaguarda del patrimoni arquitectònic del passat industrial. Alineada amb aquestes sensibilitats, Aigües de Barcelona ha rehabilitat, juntament amb l'Ajuntament de Barcelona, la Torre de les Aigües del Besòs i l'Antiga Casa de les Vàlvules, edificis construïts entre el 1880 i el 1882 per abastir la ciutat i uns dels exemples més ben conservats de patrimoni industrial de finals del segle XIX al barri del Poblenou.

Aigües de Barcelona també ha deixat com a llegat per al districte de Sant Martí la seva antiga seu corporativa, la Torre Agbar, icona de Barcelona i porta d'entrada al districte tecnològic del 22@. A més de ser un referent d'arquitectura sostenible, la Torre Agbar reflecteix la filosofia d'Aigües de Barcelona: eficiència, avantguarda, alta tecnologia i respecte a l'entorn.

Ignacio Escudero

Director General d'Aigües de Barcelona



“Tota la meva família estava arrelada al barri del Clot”

Montse Guallar Actriu i presentadora de televisió

Montse Guallar (Barcelona, 1960) és una de les actrius catalanes més populars gràcies a les seves aparicions televisives a sèries de TV3 com *La Riera*, *El cor de la ciutat* o *Secrets de família*, entre d'altres. Va néixer al carrer de la Muntanya, al barri del Clot, i va estudiar a les Escolàpies del carrer Joan de Peguera, a cinc minuts de casa seva, de manera que ella i les seves amigues de la infància feien vida al barri. De fet, tota la família tenia les seves arrels al Clot: “El meu pare tenia una oficina de representació de la casa francesa de pintures Beissier als baixos del bloc on vivíem; els pares del meu pare tenien una sastreria al mateix carrer de la Muntanya, on confeccionaven gavadines i uniformes; i per part de mare, el meu avi tenia un taller de maquinària pesant al carrer Ter”.

Amb 16 anys, la Montse va estudiar interpretació a l'Institut del Teatre de Barcelona, i als 19 ja va començar a fer gires amb la companyia de teatre Dagoll Dagom. Quatre anys més tard va estudiar *commedia dell'arte* a Venècia, on va viure dos anys. En tornar d'Itàlia, amb 23-24 anys, va marxar del Clot, però encara té molta relació amb el barri, perquè el seu pare hi viu i ella conserva amistats de l'època escolar.

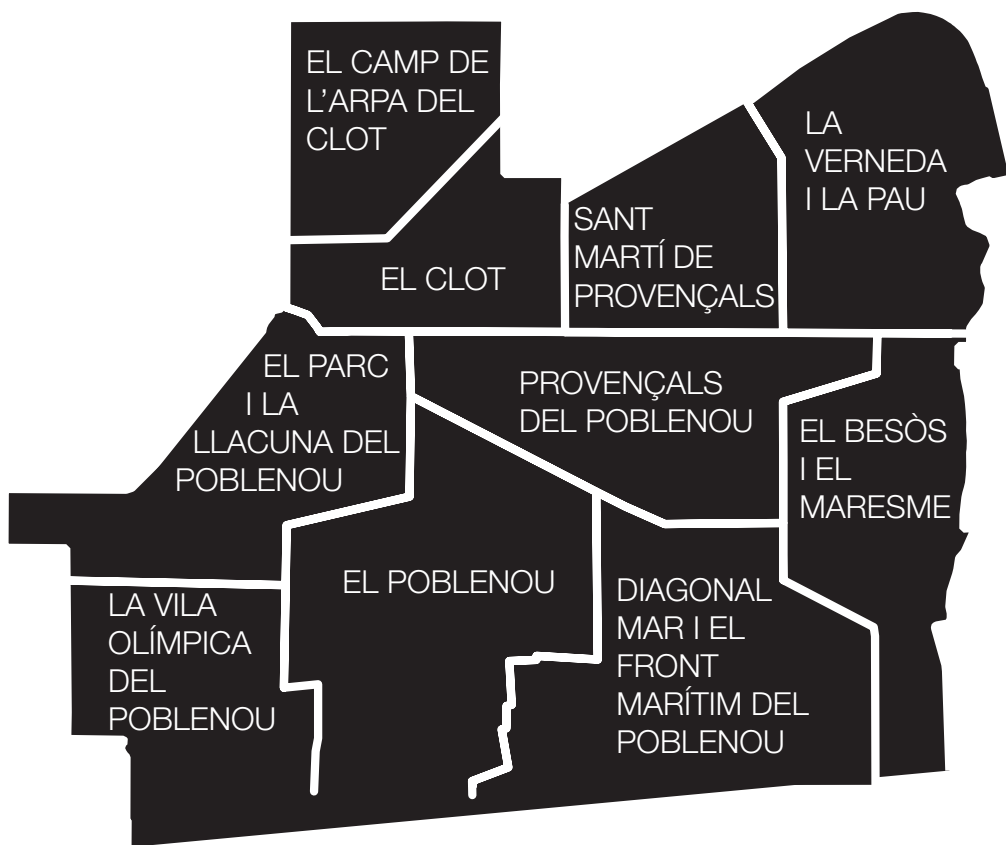
No obstant això, per a ella el carrer de la Muntanya ha canviat força: “Tinc uns records meravellosos d’una vaqueria que teníem quasi davant de casa, en un local semblant al despatx del meu pare. Al darrere, hi tenien uns estables... enmig de la ciutat!”, afirma la Montse. Actualment, la Meridiana talla el carrer de la Muntanya, però quan ella era petita hi havia el que anomenaven “els tres ponts de la Meridiana”. Un d’ells donava al seu carrer i per allà creuava amb la mare per anar a comprar al mercat del Clot.

El seu pare va treballar de valent, i els quatre fills van poder estudiar i no els va faltar de res. La família de la mare, a més, era propietària de l’edifici on vivien (i on encara resideix el seu pare). La popular actriu també recorda especialment la parròquia de Sant Martí del Clot: “Érem de missa i hi anàvem tots els diumenges”, assegura. “A més —continua— érem molt amics del mossèn, el típic que sempre apareix a totes les fotos de les celebracions i dinars familiars”.

Quan l’actriu era petita, a la plaça del Doctor Serrat, a la confluència dels carrers Muntanya i Mallorca, hi havia una orxateria que va tancar. Curiosament, al mateix indret en van obrir una altra que fa delir la Montse: “M’encanta —explica— el fet que agafin l’orxata amb cullerots”. També troba que al seu antic carrer han millorat molt les coses: s’han fet places noves, n’han arreglat d’altres (com la de Can Robacols) i on abans hi havia dos laboratoris farmacèutics, per exemple, ara hi ha nous edificis amb zones enjardinades.

Això sí, al costat de la casa de la seva infantesa, la Montse rememora amb nostàlgia una cansaladeria i una pastisseria: “Tinc molt present estar darrere del taulell de la cansaladeria, amb la Rafela, o de la pastisseria, amb la Dolors, que eren molt amigues de la mare. Tot es va vendre i, d’aquestes dues finques, van fer-ne una de gran amb pisos que tenen terrassa. I on hi havia la sastreria de la meva família ara hi ha una botiga de queviures”.

El centre de Barcelona els quedava molt a prop, ja que la parada de metro del Clot, a la línia 1, els connectava directament amb la plaça de Catalunya. No obstant això, a casa de la Montse parlaven d’“anar a Barcelona”: “A mi —confessa— m’encantava anar a berenar a la part de dalt d’El Corte Inglés, des d’on veies tota la ciutat. I també ens encantava anar al carrer Petritxol a menjar xocolata. El Clot segueix sense tenir una granja com les de Petritxol!”.



DISTRICTE
SANT MARTÍ



*Icària Somorrostro. Anys 1940-1950.
Autor: Francesc Caballé.*

Sant Martí

HISTÒRIA DEL DISTRICTE

Els deu barris del districte de Sant Martí són com un grup d'illes separades pels diversos accidents geogràfics: la Meridiana, la Gran Via, la Diagonal, l'autopista de Mataró, les vies del tren i la plaça de les Glòries. A l'extrem occidental, el riu Besòs i, al sud, la platja i el mar, que en configuren la darrera frontera.

Per entendre la complexitat de Sant Martí i endinsar-nos en el seu passat, començarem el nostre trajecte en una botiga de roba, Arxé, a la plaça

del doctor Serrat, a tocar de la Meridiana, a la zona del Camp de l'Arpa del Clot. Dins d'aquesta botiga, hi trobareu roba d'home i de dona i un pou, un pou cobert amb un vidre que ens permet veure l'interior per on encara circula l'aigua. Aquest és un dels pocs vestigis que queden del Rec Comtal, la gran obra d'infraestructura de finals del segle X que duia l'aigua del Besòs fins a Barcelona. El Rec Comtal va ser el detonant de la colonització del territori de l'actual districte gràcies als molins i les masies que es van construir en uns terrenys que havien estat fins llavors dedicats al pasturatge.

Deixem la botiga Arxé i creuem la frontera de la Meridiana per enfilarnos al carrer d'Aragó i la rambla de Guipúscoa. El trajecte està ple d'edificis poligonals aixecats a corre-cuita durant la dècada dels seixanta i setanta del segle passat, una monotonia lineal només trencada per les *Pajaritas*, dues peces de planxa de ferro pintada de l'escultor Ramon Acín que es troben enmig del passeig. Després de caminar uns quinze minuts, o de recórrer dues parades de metro si us fa mandra, arribareu al carrer de l'Agricultura, al barri de la Verneda. Al capdamunt d'aquest carrer veureu materialitzar-se un entorn de fa cinc segles. En un parc s'aixeca l'església de Sant Martí envoltada de tres masies: la de Can Cadena, la de Can Arnó i la de Can Planas. A la masia de Can Cadena hi ha uns horts urbans, un petit reducte del passat agrícola del districte. L'església de Sant Martí és una obra gòtica del segle XV, tot i que el campanar és del segle XVII. Ara ens trobem al punt zero de l'antic poble de Sant Martí de Provençals. Al redol de l'església de Sant Martí van començar a instal·lar-se les primeres masies. Aquesta primera activitat agrícola es va mantenir fins al segle XX i aquest paisatge va ser recreat per molts pintors. Al Museu Nacional d'Art de Catalunya (MNAC) hi ha una magnífica pintura, *Capvespre a Sant Martí*, d'Isidre Nonell, on es veuen els masos convivint amb les xemeneies.

Aquesta terra de Sant Martí, al nord i a llevant de la ciutat emmurallada de Barcelona, va ser l'escenari dels diferents setges que va patir la ciutat als segles XVII i XVIII. Al capdamunt de la rambla de Prim, i gràcies a les obres de la construcció de l'AVE a l'entorn de la Sagrera, s'hi han trobat fosses comunes del segle XVII corresponents segurament a la guerra dels Segadors. Ara toca desplaçar-nos fins a un grup escolar, les Escoles Casas, a la Torre de Sant Joan del Clot, entre la Gran Via i el carrer d'Aragó. La torre pertanyia a l'orde de Sant Joan de Jerusalem i va ser aixecada entre els segles XI i XII, però ha estat molt remodelada al llarg dels segles perquè va

ser objecte de diferents atacs. Aquest edifici va rebre de valent durant el setge de la guerra dels Segadors i la de Successió, una cosa ben normal perquè es trobava a primera línia de foc.

Acabada la guerra de Successió, la població de Sant Martí amb prou feines arribava als dos-cents habitants, però, tot i així, i arran del decret de Nova Planta, es va constituir en municipi, un municipi amb molt poca gent que creixeria exponencialment al llarg de tres segles.

La industrialització i el creixement de nous barris

A partir del segle XVIII, comença un canvi que no tindria aturador fins a les obres dels Jocs Olímpics del 1992: la industrialització del barri. Sant Martí tenia una cosa que li mancava a la ciutat de Barcelona, molt terreny sense edificar. I va ser per aquesta raó que fa dos-cents cinquanta anys es van començar a instal·lar prats d'indianes, sobretot prop del Portal Nou, a tocar de la muralla de Barcelona. El procés de blanqueig de les indianes era llarg i requeria molt d'espai i aigua per humitejar i estendre les teles al sol, en prats regats per petites séquies. Sant Martí tenia les dues coses necessàries, terra i aigua.

Fem un petit salt en el temps. En un treball geogràfic del 1845 es registren, a Sant Martí, fàbriques d'indianes, adoberies, una de producció d'àcid sulfúric i nítric, una altra de cordes per a vaixells, de tints i cinc molins de farina. Aquesta indústria se centrava majoritàriament als nuclis del Clot i, sobretot, del Poblenou. Un nou barri que creixia al sud del nucli antic de Sant Martí, i que l'ldelfons Cerdà va batejar amb el nom d'Icària, una terra somiada pel socialista utòpic Étienne Cabet, on no existien ni els diners ni la propietat privada. I vet aquí que alguns seguidors de Cabet es van instal·lar al Poblenou.

El Poblenou creixia ràpidament: a tocar de la platja, hi passava el tren que anava a Mataró i, al costat de les fàbriques, s'hi aixecaven habitatges que s'omplien de gent vinguda de tot Catalunya i també de València i de l'Aragó. El creixement del Poblenou va ser caòtic. Tot sovint les indústries ocupaven l'espai dels carrers i, en els pocs espais buits que deixaven, s'hi aixecaven habitatges fets de pressa i corrents, freqüentment mal construïts. Així doncs, es formaven nous barris al costat de les fàbriques, com el de la Plata (entre els carrers de Wad-Ras i Badajoz), on vivien molts obrers provinents de València, majoritàriament boters. També hi havia el Taulat,



*Masia Can Cadena. Any 1991.
Autor: Mario Borrego.*

Trullàs, el Darrere el Cementiri o el barri de Pequín, a tocar de mar, on van anar a parar humils pescadors d'origen xinès provinents de les Filipines. Tots aquests nuclis giraven entorn d'un centre més estructurat l'eix del qual era la rambla i el carrer de Marià Aguiló.

Anem al 22@, al carrer de Tànger, per sota de la Diagonal. Enmig d'aquest espai d'edificis moderns de vidre i acer veureu una xemeneia força alta i l'edifici de l'antiga fàbrica de Ca l'Aranyó, aixecat l'any 1874. Ara és la seu del departament d'audiovisual de la Universitat Pompeu Fabra. La tecnologia i el coneixement i els hotels per a turistes han substituït el paisatge de les fàbriques, que havia configurat el caràcter i la imatge del Poblenou. Ca l'Aranyó era una fàbrica tèxtil, com Can Felipa, Can Saladrigas, Can



*Camp de futbol del Júpiter. Any 1970.
Autor desconegut.*

Janas, Muntadas, Casas i Jover. El Poblenou va ser el Manchester català, però, a més a més del tèxtil, també hi havia indústries del metall, com Can Girona o Can Torras i Rivièr, adoberies, químiques, d'espelmes i sabons com Can Rocamora, alimentàries com Xocolates Amatller i, com a molt destacades, les farineres.

El naixement del cooperativisme

Deixem Ca l'Aranyó, al Poblenou, creuem la Diagonal i la Gran Via, i tornem al Clot. En un edifici prou imponent de maó, hi ha un centre cultural, el de la Farinera del Clot. Aquesta farinera és de principis del segle XX i va estar funcionant fins a finals del segle passat.

Tanta indústria necessitava molta mà d'obra, i és per això que els habitants del Poblenou i del Clot eren majoritàriament obrers. Uns obrers que vivien en unes condicions que estaven molt lluny de ser les ideals: pous negres, contaminació provinent de les fàbriques, abocadors de residus que provocaven tot sovint pestes i malàries, habitatges sense condicions higièniques...

La consciència obrera al Poblenou neix d'aquest entorn degradat i dels salaris baixos, dels habitatges mal construïts, de les males condicions laborals, de la manca de serveis de tota mena i del treball infantil. Sant Martí, i el Poblenou en particular, és un espai urbà i humà que encara transpira un cert orgull de classe combatiu. Els obrers es van mobilitzar per millorar les seves condicions de vida, però també per formar-se, per fer cultura. I és així que en la dècada dels setanta del segle XIX els treballadors van començar a organitzar-se, i ho van fer en cooperatives: L'Artesana el 1870 i La Flor de Maig el 1890. Anem al 195 del carrer del doctor Trueta, a l'Ateneu. Aquí hi havia una de les seus de la cooperativa La Flor de Maig, una de les més potents i actives de tot Catalunya, fundada bàsicament per boters, molts d'ells provinents de València. La cooperativa era gestionada pels obrers que compraven menjar a preus baixos i que van arribar a adquirir terrenys a Cerdanyola per produir verdures i fruites. Les cooperatives també van ser nuclis d'expressió cultural i social de primer ordre. La Flor de Maig va tancar l'any 1950, però la lluita dels veïns va fer possible recuperar l'edifici del carrer Trueta i convertir-lo en Ateneu.

Anem a la rambla! A dos minuts de La Flor de Maig ens trobem l'Aliança del Poblenou. Es va fundar l'any 1869 com una societat recreativa i cultural i es va instal·lar al carrer de Wad-Ras. Ah! El primer president va ser un obrer, tot i que amb el temps va passar a ser el lloc de referència de les classes mitjanes i dels petits propietaris. De fet, la rambla era el lloc on vivien les classes més benestants. L'edifici actual de l'Aliança, que es va aixecar el 1929, té un teatre i s'hi fan moltes activitats culturals, és un lloc que bull.

Un dels membres fundadors de l'Aliança i president durant una colla d'anys va ser Joan Agustí Carreras, que mereix un petit punt i a part. Carreras va promoure un moviment d'emancipació que pretenia separar el Poblenou de Sant Martí. Curiosament, uns anys més tard, seria alcalde de Sant Martí i un dels opositors més fervorosos a l'agregació a Barcelona. Joan Agustí Carreras era molt popular i tenia una botiga al carrer Taulat, on despatxava un xarop contra la tos que es venia molt bé. L'any 1891, i enmig d'acusa-

cions de desfalc, el senyor Carreras es va disparar un tret al cap, un fet que va commocionar Sant Martí. A la rambla hi ha una placa que el recorda.

Finalment, l'any 1897 el municipi de Sant Martí s'incorporava a Barcelona, amb moltes veus contràries que van endegar una campanya i van obtenir 10.000 signatures contra l'agregació. En el moment de l'annexió vivien a Sant Martí 40.000 persones.

Temps de revoltes

El segle XX, amb Sant Martí ja agregat a Barcelona, va començar molt convuls. El 17 de febrer de 1902 milers d'obers de Barcelona, i de tot Catalunya, es van declarar en vaga, una vaga general que va tenir conseqüències ben tràgiques, sobretot al Poblenou, on es va concentrar la repressió. Els vaguistes demanaven una jornada laboral de nou hores, en un moment en què la majoria en treballaven més de dotze, inclosos les dones i els nens. La Guàrdia Civil i l'exèrcit van ser els encarregats de reprimir el moviment i els veïns del Poblenou s'hi van enfrontar. Des dels balcons i terrats, els vaguistes i les seves famílies es van defensar llançant tota mena d'objectes, i van oferir una forta resistència. Van morir dotze obrers i centenars van ser ferits. Set anys més tard, durant la Setmana Tràgica, el Poblenou també es va revoltar, van cremar el convent de les franciscanes i la comissaria de policia.

Combat i cultura, i també esport. És el moment de prendre's una orxata al Tio Che, al 144 de la rambla. Al local on ara hi ha la famosa orxateria, hi havia la cerveseria Cebrián, que va ser el lloc on dos anglesos que treballaven al barri van fundar, el 1909, el club esportiu Júpiter, el *Jupi*.

Els conflictes, però, van continuar. Els barris de Sant Martí eren republicans i molts dels obrers que hi treballaven anarquistes o, si més no, afiliats a la CNT. El 7 d'octubre de 1917 es va produir un atemptat contra el fabricant del sector tèxtil Joan Tàpies, mort a trets al barri del Clot. Aquell atemptat el va cometre un grup d'acció anarcosindicalista autoanomenat Els Sense Nom. Després vindria la vaga de la Canadenca i els anys del pistolisme. La dictadura de Primo de Rivera va provocar una divisió a l'Aliança del Poblenou, quan alguns dels seus membres més conservadors van fer costat al dictador. Molts socis indignats van constituir una altra seu al costat de la primera. L'escriptor Xavier Benguerel, que s'oposava radicalment a la política anticatalanista i repressora de l'obrerisme de Primo de Rivera, va fundar la revista *Poblenou* l'any 1924.



*Cooperativa La Flor de Maig. Anys 1900-1920.
Autor desconegut.*



*Masia Can Canals. Any 1910.
Autor desconegut.*

Durant el primer terç del segle XX els diversos barris que configuraven l'antic municipi de Sant Martí es van anar unint cada cop més a l'entramat urbà de Barcelona, seguint l'Eixample de Cerdà, sobretot a la part més occidental de l'actual districte. A la zona a tocar de mar creixia un barri de barraques on vivia en pèssimes condicions una població majoritàriament gitana. Aquesta barriada, que arrencava a la Barceloneta, es trobava enmig d'abocadors i a tocar de la platja. Al Somorrostro va néixer Carmen Amaya, i les barraques van perdurar fins a l'any 1966. Si voleu saber com era, heu de veure la pel·lícula *Los Tarantos*, de Francesc Rovira Beleta.

L'altre gran barri de barraques va ser el Camp de la Bota, a tocar de Sant Adrià. Moltes famílies vingudes de tota la península amb l'objectiu de trobar feina per a l'Exposició del 1929 es van instal·lar vora del castell de les Quatre Torres, un edifici militar construït l'any 1858. El Camp de la Bota és tristament famós perquè va ser el lloc on, durant la postguerra, el règim

franquista va fer afusellar prop de 2.000 presoners. Els veïns més grans del Poblenou encara recorden amb angúnia la fressa damunt l'empedrat que feien de nit i de matinada els camions carregats amb els presoners que anaven a ser executats. Si us arribeu a la zona del Fòrum, veureu una escultura de Miquel Navarro i un poema de Màrius Torres, monument en record a les víctimes de la repressió.

Els veïns del Poblenou es van oposar amb fermesa a l'aixecament militar de juliol de 1936. Van muntar barricades i va haver-hi diversos enfrontaments amb els militars facciosos, que van acabar sent reduïts. També es van produir brots de violència revolucionària, amb la crema d'esglésies, i diversos assassinats. És significatiu que Juan García Oliver i Bonaventura Durruti instal·lessin el seu quarter general al Poblenou, perquè és on la CNT tenia més militants. A més, molts veïns del Poblenou van contribuir a l'esforç de la guerra en ser els primers a anar al front d'Aragó durant les primeres setmanes de conflicte.

Sant Martí, el Clot i el Poblenou van patir de valent els bombardejos durant la guerra perquè eren el nucli industrial més important de tot l'Estat. Els avions italians van llançar moltes bombes per tal d'enderrocar les fàbriques, però també per castigar un barri que era marcadament antifeixista. El Poblenou va patir un gran nombre de víctimes civils pels atacs aeris durant els tres anys de guerra.

Amb la victòria del règim franquista van tornar els patrons que, en el seu moment, havien marxat i molts obrers van patir represàlies i van ser acomiadats. Davant de la fallida d'algunes grans empreses, van sorgir molts tallers i empreses mitjanes. L'any 1942 es van instal·lar els primers tallers de la Hispano Olivetti i l'any 1964, la fàbrica, prop de Glòries, on ara hi ha un gran centre comercial.

Durant la dècada dels seixanta del segle passat, l'espai que encara ocupaven antics masos es va començar a edificar i van sorgir nous barris-dormitori, com el de la Verneda o el del Besòs i el Maresme, a banda i banda de la rambla de Prim.

A la zona del Poblenou es van instal·lar també moltes empreses de transport, aprofitant l'espai deixat per algunes fàbriques o urbanitzant noves àrees encara no explotades.

Els Jocs Olímpics del 92

Els veïns del districte de Sant Martí, malgrat els canvis socials i econòmics de tota mena, van continuar reivindicant serveis i una vida més digna durant la dictadura i també, després, amb la democràcia. El Poblenou, però, estava a punt de patir una transformació important. Els Jocs Olímpics del 92 van fer canviar la fesomia del barri de dalt a baix amb la construcció de la Vila Olímpica i la desaparició de la indústria que havia conformat el caràcter obrer del barri durant gairebé un segle.

Després dels Jocs, la prolongació de l'avinguda Diagonal fins al recinte del Fòrum i la urbanització de la zona litoral, des de la Vila Olímpica fins al Besòs, van acabar de definir un espai nou de serveis, amb un poblament de professionals liberals i classes benestants.



*Obreres a Can Saladrigas. Any 1913.
Autor: Roisin.*



*La Farinera del Clot. Any 1990.
Autor desconegut.*

Sant Martí és el districte de Barcelona que més canvis ha sofert durant els darrers 25 anys i, dins de Sant Martí, el Poblenou. L'horitzó de xemeneies i masies que va pintar Ramon Casas el darrer terç del segle XIX ha estat substituït per hotels, empreses d'alta tecnologia i edificis d'oficines. On hi havia fàbriques ara hi ha universitats.



Cronologia de Sant Martí

Segle X

Construcció
del Rec
Comtal

Segle XII

Construcció
de la torre
de Sant Joan
del Clot

Segle XV

Construcció
de l'església
de Sant Martí

Segle XVIII

S'instal·len els
primers prats
d'indianes

1848

La línia de
ferrocarril
Barcelona-
Mataró
travessa la
platja del
Poblenou

1869

Es crea la
Societat
Recreativa
i Cultural
l'Aliança del
Poblenou

1876

Es constitueix
la cooperativa
L'Artesana

1890

Es crea la
cooperativa
La Flor de
Maig



1897

El municipi de Sant Martí de Provençals s'agrega a Barcelona

1909

Es crea el Club Esportiu Júpiter

1950

Comença la construcció d'habitatges a la zona de la Verneda

1964

S'aixeca la fàbrica de la Hispano Olivetti

1966

S'inaugura el grup d'habitatges de la Pau, de l'Obra Sindical del Hogar

1986

Comencen les obres de la Vila Olímpica

2004

Fòrum Universal de les Cultures





MEMÒRIES DEL DISTRICTE
SANT MARTÍ

NICASI CAMPS I PINÓS

MEMBRE DE LA JUNTA DIRECTIVA DE L'ARXIU HISTÒRIC DEL POBLENOU I
MEDALLA D'HONOR DE BARCELONA 2006



Nascut a Terrassa el 14 de desembre de 1931, l'escriptor i dramaturg Nicasí Camps viu des dels 7 anys al barri del Poblenou, on se'l considera fill adoptiu. Ha escrit més de 140 obres teatrals i diverses adaptacions de clàssics. Entre els premis que ha rebut, hi ha la Medalla d'Honor de la ciutat de Barcelona, que li va ser concedida per la seva obra escrita i la tasca cívica feta al seu estimat Poblenou.

Com arriba al Poblenou des de Terrassa?

Quan va morir la mare, l'any 1938, el pare, que treballava al Poblenou, ens va venir a buscar a mi i a les meves dues germanes. La guerra estava en el seu punt àlgid i ens vam posar a fer el camí cap a Barcelona a peu. Un camió de milicians va veure un pobre home caminant amb tres criatures de 6, 8 i 10 anys i ens van deixar pujar-hi. Però els mateixos avions que estaven bombardejant Barcelona van metrallar el camió i, finalment, vam arribar a peu al Poblenou el 24 de gener de 1939, dos dies abans que les tropes franquistes entressin a la ciutat. Llavors era un barri on tot era fosc. Les finestres dels edificis estaven recobertes amb paper i gomes per protegir els vidres durant els bombardejos. Ens vam instal·lar com a rellogats en un sisè pis del número 70 del Paseo del Triunfo (el que ara és la rambla del Poblenou), on vaig viure durant 27 anys.

Com era la vida al barri durant els primers anys del franquisme?

Molt dura. Al barri hi havia molta misèria i gana. L'antic cine Rívoli es va destinar a auxili social i s'hi repartia el ranxo. El pare era republicà i havia escrit articles contra el franquisme, de manera que va pensar en l'exili. No va marxar per no deixar-nos sols, però va haver de viure sempre amb por fins a la seva mort, l'any 1946. Al mes de maig d'aquell any, quan jo en

tenia 14, em vaig posar a treballar a Can Furró, un garatge de la rambla. Tenia un sou de 27,50 pessetes a la setmana i em vaig convertir en el cap de família, tot i que no era el germà gran i que una de les meves germanes guanyava més diners que jo. Quan el pare va morir, l'amo del garatge, el senyor Ramón, em va pagar l'escola nocturna. Nou anys més tard vaig entrar a treballar a la fàbrica de coberteria Les Culleres (Can Ribera), on vaig estar gairebé 17 anys. Allà vaig estar molt bé; el senyor Ribera, que va ser qui va aixecar la fàbrica l'any 1912, fins i tot es va excusar per no poder venir a veure la representació de les meves primeres obres de teatre. Amb la meva tercera empresa, vaig treballar voltant amb cotxe durant 23 anys per tot Catalunya. Quan acabava la feina, anava a l'hotel o a la fonda i escrivia contes. En molts en soc el protagonista.

Vostè és un escriptor prolífic.

He escrit més de 140 obres de teatre i n'he publicat més de 30. La majoria han estat estrenades per grups de teatre amateur. L'interès pel teatre em ve de jove, quan vaig ingressar a la comunitat parroquial de Santa Maria del Taulat i em vaig fer soci del Centre Moral i Cultural del Poblenou, i també d'escoltar la ràdio. Al Centre Moral escrivia a la revista del centre i, l'any 1962, hi vaig estrenar la meva primera obra teatral. Amb els anys, he escrit de tot: drames, monòlegs, vodevils, musicals, teatre infantil... I els temes també han estat molt variats: amor, amistat, adulteri, política, homosexualitat, racisme... A totes les meves obres, sempre hi ha un personatge que diu: "No em facis riure, que no en tinc ganes"; és una mena de segell personal. L'any 1977 vaig guanyar el premi Emili Vilanova als Jocs Florals de l'exili. El 1984, em van concedir el premi de l'Asociación Española de Teatro para la Infancia y la Juventud. I l'any 1987 vaig rebre el 25è Premi Sant Martí per la meva obra escrita i per la meva activitat cívica al barri.

També va rebre la Medalla d'Honor de la ciutat de Barcelona.

Va ser l'any 2006. Vaig començar la meva activitat cívica ajudant a arreglar els carrers a la Festa Major i col·laborant a les tómboles que es feien a favor de la reconstrucció de la parròquia de Santa Maria del Taulat. Després de llicenciar-me del servei militar vaig ingressar a l'Orfeó Virolai i vaig començar a escriure a la revista *Família*. El 1956 em vaig afegir als companys de la parròquia que acompanyaven malalts a Lourdes, una tasca que vaig seguir fent durant més de 50 anys. Més tard vaig fundar una cooperativa d'habitatges.



Accés al Centre Moral.

Actualment és membre de l'Arxiu Històric del Poblenou. Quina tasca fan en aquest centre?

Soc el president honorífic de l'arxiu i participo en les obres que editen, principalment la revista *Icària*, que es publica anualment. L'associació es va formar el 1976. Som un centre de recerca i de documentació històrica sobre el barri del Poblenou, d'origen bàsicament industrial, i fem la divulgació d'aquest material a través d'exposicions, xerrades, publicacions i vídeos. Fem estudis històrics que acosten el passat del Poblenou als veïns del barri, els de tota la vida, però també als nouvinguts, així com a qualsevol persona interessada en el Poblenou.

També fan visites guiades a la Torre de les Aigües del Besòs. Quina història hi ha al darrere?

Gràcies a un conveni entre l'Ajuntament i l'Arxiu Històric del Poblenou, la torre es pot visitar. Es trasllada els visitants a través dels tres somnis de la Torre de les Aigües del Besòs: el somni de l'empresari que hi va veure la manera de proporcionar aigua a Barcelona, posteriorment trencat en declarar-se l'aigua no apropiada per al consum humà; el del seu ressorgir en el marc de la Barcelona industrial i, finalment, el somni acabat d'acomplir de veure-la rehabilitada i oberta a la ciutadania. Jo no faig les visites, perquè ja soc gran per pujar-hi. El conjunt arquitectònic format per la Torre de les Aigües del Besòs i la Casa de les Vàlvules es va rehabilitar gràcies al conveni entre l'Ajuntament de Barcelona i Aigües de Barcelona, que és qui va finançar-ne la recuperació procurant posar en relleu els valors originals de les dues construccions. Ara queda pendent adequar la Casa de les Vàlvules com a seu de l'Arxiu Històric del Poblenou.

El barri ha canviat molt en els darrers 25 anys.

Sí. Abans els camps convivia amb les fàbriques i, al voltant de la Torre de les Aigües, hi havia pagesia. La rambla del Poblenou també era molt més curta: el pis on jo vivia, per exemple, era al número 70, i actualment és el 90. I és que abans molts carrers quedaven tallats per la gran quantitat de fàbriques que hi havia al barri, on venia a treballar molta gent d'altres indrets. De metro no n'hi havia, i d'autobusos, pocs. Per això molts baixaven pel carrer Sant Joan de Malta, procedents del Clot i d'altres barris. L'estació de tren del Poblenou era a peu de Can Girona, una fàbrica tèxtil immensa que molts anomenaven la Manchester catalana. Al barri també hi havia les fàbriques Ebro i moltes metal·lúrgies, així com el Cànem, que és el nom popular amb què es coneixia la fàbrica de filatures de jute de la família Godó.

En aquella època tampoc no hi havia platges. Hi havia *merenderos*, que també se'ls emportaven els temporals. Es feien unes forteses per protegir les vies del tren i les zones de barraques properes. Tot això va canviar amb la renovació propiciada per la celebració dels Jocs Olímpics de Barcelona de l'any 1992.

El cinema ha estat una altra de les seves grans aficions.

El cinema era omnipresent a l'època. La rambla era una munió de gent amunt i avall que sortia del cinema a les dues de la matinada i es refugiava en qualsevol lloc. Els serenos no donaven l'abast. Al dia es feien cinc passis, on alternaven dues pel·lícules, una de bona i una de dolenta.



ARANTXA ROMÁN

"És enriquidor que hi hagi presència d'entitats socioculturals que lluitin per mantenir viva la flama veïnal i, sobretot, que es perpetuin costums populars entre la gent més jove".



ROGER CAÑO

"Només fa tres anys que aquest barri m'ha acollit però trobo que la seva gent té un sentiment fort de pertinença i s'involucra a crear un sentiment col·lectiu de barri. Fan barri i fan que els nousvinguts ens hi adherim".



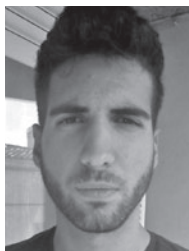
MARÍA KATHERINE PARRAGA

"El barri ofereix un gran ventall d'activitats culturals. Porto 15 anys vivint-hi i m'agrada perquè hi ha activitats per als nens i, ara que tinc una filla, m'encanta que es facin aquestes coses.



CASIMIRA GARCÍA

"Les entitats del Poblenou s'han encarregat de recollir la identitat pròpia del nostre barri i plasmar-la mitjançant diverses manifestacions culturals, que es tradueixen en llibres molt emblemàtics, obres cinematogràfiques, etc.".



ALBERTO SALA

"El Poblenou és un barri que ha esdevingut important, no només per a la història de Barcelona, sinó també per a la història catalana".



MANOLO RUIZ

"És un barri amb trajectòria, amb història, però sobretot amb evolució i amb tots els serveis necessaris per a un veïnat humil però selecte. El pla 22 va ser el moment culminant del benestar del Poblenou, ara és la zona del coneixement".

ENGRÀCIA CASAS GARCÉS

LA SEVA FAMÍLIA VA TENIR PARADA AL MERCAT DEL POBLENOU
DURANT QUATRE GENERACIONS



Engràcia Casas va néixer el 28 de desembre de 1933, el mateix dia que van enterrar Francesc Macià. Per això el seu carnet d'identitat està datat com si hagués nascut el 31 de desembre, ja que el dia de l'enterrament de Macià "es va tancar tot". De tota manera, en aquella època era habitual que, si hi havia feina, no s'anés de seguida al registre. I com que la família de l'Engràcia ha sigut tota la vida gallinaire, a les festes de Nadal sempre estaven molt enfeinats. Ara ja està jubilada, però la seva família tenia quatre parades al mercat del Poblenou, on ella i tres germans més es guanyaven la vida.

Què teníeu al mercat del Poblenou?

Teníem quatre parades: una d'ous, una de gallina i caça i dues de polleria (la gallina i els pollastres s'havien de vendre a part; i de gallina se'n venia molta, perquè abans la gent feia caldo cada dia de l'any). Jo he viscut tota la vida al barri: he nascut, m'he educat i he treballat al Poblenou. Només en vaig sortir durant un temps per anar a l'escola d'Arts i Oficis a estudiar Belles Arts.

Des de quan hi tenia parada la família?

Van començar els meus avis, a finals del segle XIX. Quan jo vaig néixer, l'àvia tenia ja 80 anys i jo ara en tinc 83, de manera que portàvem moltíssims anys a la plaça. Amb tot, prèviament l'àvia ja venia al mercat ambulant del carrer. Ella era de Banyoles i venia pollets per criar i alls (els alls de Banyoles són famosos). El cas és que l'empresària catalana, de l'Hospitalet de Llobregat, Tecla Sala, tenia indústries i va cedir els terrenys per fer-hi un mercat. Aquella senyora es preocupava per les condicions dels treballadors i per la situació de les dones i va fer moltes donacions. La idea era fer una plaça perquè les dones poguessin fer les compres en condicions. Es



Mercat de Poble Nou.

veu que el tracte amb l'Ajuntament era que el terreny estaria cedit mentre el seu ús estigués dedicat a mercat, mentre que si es canviava d'activitat, passaria de nou als seus hereus. L'àvia va agafar quatre parades i el meu pare i les meves ties es van posar a vendre a la plaça.

Quina ha estat l'evolució del mercat?

Abans no hi havia camions, així que hi venien els pagesos de Sant Adrià o del carrer Guipúscoa directament amb els seus carros. La plaça era de

l'Ajuntament, que tenia els seus mossos encarregats de la neteja i de la vigilància. Llavors comprar al mercat era més barat que fer-ho en una botiga, per la senzilla raó que nosaltres només pagàvem un impost a l'Ajuntament com a concessionaris: les parades no eren de compra i no n'érem propietaris. Per traspassar-les, per exemple, havies de demanar permís. La llum i l'aigua de les fonts eren de franc.

La gent de la plaça, que estava plena de gom a gom cada dia fins a les dues de la tarda, era una mica escandalosa i malparlada. Alguns gremis eren més malparlats que d'altres, però tots eren bona gent. Compartíem l'espai amb les altres polleries, un total de 8 parades. Érem com una família. Jo de petita ja ajudava a la parada, sortia de l'escola i feia paperines per posar-hi ous.

Nosaltres vam plegar arran de l'última reforma integral que es va fer del mercat. Érem els únics que teníem les parades antigues i ens obligaven a reformar-les. Ja érem grans i vam decidir deixar-ho.

Què plantaven aquests pagesos de Sant Adrià o del carrer Guipúscoa que s'apropaven al mercat?

Fruita i verdura de temporada. El retrat del barri era molt diferent. Molta gent que treballava a les fàbriques aprofitava i venia a comprar a la plaça. Mai plegàvem a les dues de la tarda. A la meua època de joveneta, el mercat no podia tancar dos dies seguits. Per exemple tancava per Nadal, però s'havia d'obrir mig dia per Sant Esteve, i així amb totes les festes. I els dissabtes s'obria fins al vespre. Eren normes de l'Ajuntament.

Aquest era un barri obrer que es va anar fent amb els immigrants que van arribar. Moltes dones treballaven a les fàbriques. Abans de la Guerra Civil, al costat de casa meua teníem la del Cànem, on treballaven centenars de dones en tres torns. Quan plegaven, aprofitaven per fer la compra, per això nosaltres ja obriem a les 6 del matí.

Però a la postguerra, que va ser molt llarga i dura, aquella fàbrica, que pertanyia als Comtes de Godó, es va convertir en una presó de republicans. Jo vivia al número 187 del carrer Ramon Turró, el mateix de la presó, i veia com les dones dels presos pujaven al terrat de la casa del número 181, de cinc pisos d'alçada, per veure els seus marits i tirar-los coses per menjar.

Vivíeu al costat del mar?

Sí, però vam tenir la mala sort que un alcalde ens va agafar mania, perquè el Poblenou sempre ha estat un barri molt reivindicatiu, i va tancar la platja i la va convertir en un abocador de runa i residus. Tot eren muntanyes de runa i no podies anar a banyar-te al mar. Més amunt, al costat del Camp de la Bota, on després es va fer el Fòrum Universal de les Cultures, hi havia el barri de Pequín, que en origen era un barri de pescadors i va acabar convertit en una barriada de barraques on es van instal·lar migrants procedents de totes les regions d'Espanya. Més tard, les barraques es van tirar a terra i la gent que hi vivia va anar a parar al barri de la Mina.

Com eren aleshores els veïns del Poblenou?

Hi havia gent de tot. Els meus avis, per exemple, eren catalans, de Banyoles, i com que cap dels dos eren hereus, van agafar el que els tocava i van venir cap aquí. El meu avi havia après l'ofici d'adober i al Poblenou hi havia moltes fàbriques d'adobats, per això es van instal·lar aquí. Van tenir quatre fills i nosaltres vam ser cinc germans. El meu germà gran va estudiar i no va voler treballar a les parades.

L'ambient al barri era molt bo, i encara perdura. Va haver-hi una època en què molta gent va marxar, perquè no s'hi feien habitatges. Però molts han pogut tornar. Abans hi havia camps i fàbriques, moltes de les quals eren veritables meravelles, però les van enderrocar. El barri estava ple de gent i, a més a més, hi havia de tot: cooperatives, el Centre Moral, l'Aliança, un club de futbol molt important, el Júpiter, col·legis... la gent no s'havia de moure del barri per res. I encara ara quan anem cap al centre diem: "Anem a Barcelona".

Ara la rambla del Poblenou és l'artèria del barri, allà et trobes tothom. També al mercat, perquè als antics del barri ens agrada més anar a la plaça que al súper.

I a què es dedica, ara que està jubilada?

Faig vida de barri. Soc sòcia del Centre Moral, del centre excursionista del Poblenou i del Casino. Ah, i també soc sòcia de l'Arxiu Històric del Poblenou!



ESTHER GRUESO

"Vaig arribar aquí als 23 anys, i de seguida m'hi vaig trobar com a casa. La gent del Poblenou ha fet que m'agradi el tracte amb el públic, som com un poble, ens coneixem tots. La gent és molt agradable, molt fidel als productes del mercat".



MARIA ÀNGELS HUGUET

"El Poblenou i el mercat són tota la meva infància. Em vaig criar al Poblenou i sempre hi he viscut. Vaig entrar a treballar al mercat als 12 anys i en tinc 66! És, totalment, casa meua. La clientela del Poblenou és molt selecta".



JOAN OLLER SALA

"Durant 45 anys he portat el bar del mercat, tot i que ja fa 6 mesos que m'he jubilat. La clientela és molt fidel, encara que ja no venem tant com abans. De dilluns a dijous la clientela és molt gran, i els caps de setmana la gent és més jove. El mercat aporta molta vida".



JOAN OLLER

"El Poblenou ha patit una transformació bestial arran dels JJOO: vam passar de ser un barri pràcticament obrer a ser un barri potent. Vaig néixer al mercat perquè els meus pares ja tenien aquí el negoci i es pot dir que he passat més hores aquí que a casa meua".



DOMÈNEC RUBÈN

"Tinc 60 anys i he viscut a altres indrets, però les meves arrels em fan tornar sempre al Poblenou. Soc fill del Poblenou. Per a mi el mercat no només simbolitza treball, també benestar i una forma molt fàcil de fer barri. No hauria d'haver-hi cap barri sense mercat!".



ELISA RUIZ

"Vaig venir al Poblenou quan vaig començar a treballar. Aquest barri era molt diferent anys enrere: passatges, carrers estrets, foscos. Des dels Jocs ha fet un canvi enorme i s'ha fet un barri amb molta força; s'hi està molt bé".

JORDI FOSSAS

PRESIDENT DE L'ARXIU HISTÒRIC DEL POBLENOU



L'Arxiu Històric del Poblenou va néixer l'any 1976 com un arxiu fotogràfic, tot i que actualment també edita llibres i organitza xerrades i sortides amb l'objectiu de donar a conèixer la història del barri. Disposen de més de 13.000 fotografies, que tenen documentades i penjades en bona resolució al seu web, perquè la gent pugui fer-ne ús lliurement. El president de l'arxiu, Jordi Fossas, va néixer al barri de Sant Andreu l'any 1957, però quan només tenia dos anys la seva família es va traslladar al Poblenou, on ha viscut tota la vida.

L'impacte dels Jocs Olímpics

Els Jocs Olímpics de Barcelona 92 van ser un punt d'inflexió per a aquest barri que, malgrat estar situat davant del mar, hi vivia d'esquenes, ja que tot el que ara és la platja del Bogatell abans era un immens abocador de runa i escombraries. Quan Jordi Fossas era petit, el Poblenou "era lleig, brut, poc il·luminat, amb moltes misèries i, quan plovia, s'inundava", assegura. Però tot el que no havia canviat en 100 anys, de sobte ho va fer en 6 o 7 anys, amb les obres que es van fer per poder acollir els Jocs Olímpics. Amb les presses per tenir-ho tot a punt es van enderrocar alguns edificis patrimonials i naus industrials amb valor arquitectònic. "És el que calia en aquell moment —afirma Fossas—, però el problema és que després dels Jocs es va continuar fent". Canviar aquesta dinàmica va costar. El pla 22@ va ajudar, segons explica: "És un pla benintencionat, que té en consideració la història del barri que cal conservar i que té en compte tots els usos: habitatges, oficines i equipaments per a cada illa".

L'origen del barri del Poblenou, però, cal buscar-lo en el seu cementiri, el primer que es va construir fora de muralles (en aquest cas, les de la ciutat de Barcelona) a tot l'Estat espanyol. Es va inaugurar el 1819 al municipi



Imatge del cementiri del Poble Nou.

independent de Sant Martí de Provençals, a 2 km de Barcelona. “Curiosament —assegura Fossas—, aquest lloc de mort és el que va donar vida al barri. L’avinguda del cementiri, ara avinguda Icària, connectava la ciutat amb el cementiri i, tot just al costat, a la cruïlla dels carrers Taulat i Llacuna, es va construir el primer grup de cases. Ja hi havia masies i construccions de camp, però aquestes cases estaven pensades per ser llogades. Avui en dia encara se’n poden veure algunes. Crec que si hem de posar una placa que digui “Aquí va néixer el Poble Nou” en algun lloc hauria de ser aquí, a la part baixa de la Llacuna, que, de fet, seria la veritable rambla del Poble Nou, perquè era la riera, mentre que la rambla del Poble Nou és l’única de Barcelona que no ha sigut riera”.

Va resultar que la gent no volia fer servir aquest primer cementiri “fora de muralles”, perquè preferien enterrar-se a les parròquies de Barcelona. Però dos anys després de la inauguració, hi va haver una epidèmia de febre groga que va deixar entre 3.000 i 6.000 morts, i és llavors quan el cementiri va entrar realment en funcionament. A finals del segle XIX ja estava col·lapsat i es va haver de construir el de Montjuïc.

El cementiri de Sant Martí es va anar degradant, perquè cada vegada s'hi feien menys enterraments, i fins i tot als anys 60 es va proposar enderrocar-lo per fer-hi una zona verda. Cap als anys 80 es va abandonar aquesta idea i es va fer una gran inversió per preservar-lo. “És un museu a l'aire lliure, amb escultures i la làpida, per exemple, de Narcís Monturiol, que va morir a Sant Martí de Provençals, arruïnat i oblidat. Narcís Monturiol també forma part de la història del barri; era seguidor dels icarians, una doctrina sorgida al segle XIX i que podríem dir que és el precomunisme. Buscaven una comunitat justa i igualitària. I diuen que al Poblenou, al voltant de la plaça de Prim, va haver-hi una colònia important d'icarians. Estem intentant confirmar-ho”, afirma Fossas.

En aquest cementiri també hi ha enterrats altres personatges rellevants: l'humorista Cassen, que té un epitafi amb la inscripció “Quien bien te quiere te hará reír”, o molts empresaris que van tenir fàbriques al Poblenou, com els Girona, els Güell, els Ricart o els Bonaplata, segons apunta el president de l'Arxiu Històric del Poblenou.

El sector fabril

I quin és l'origen de tota aquesta indústria per la qual va ser conegut el Poblenou? Les fàbriques de tèxtil, per exemple, necessitaven molta aigua i, per aquest motiu, moltes que en origen estaven a Ciutat Vella es van traslladar al Poblenou, on hi havia molta aigua subterrània. A més, com això va passar quan el municipi de Sant Martí encara era independent, els impostos eren més baixos que a Barcelona. També cal tenir en compte que el port era molt a prop i que pel barri passava la primera línia de tren que va entrar en funcionament a Catalunya, la que unia Barcelona amb Mataró.

La implantació massiva de la indústria va fer que el Poblenou no tingués “ni plaça major, ni capelles romàniques, ni gòtic... Els nostres monuments són les fàbriques. Ens va costar ser conscients que aquell era el nostre patrimoni, perquè les fàbriques són edificis utilitaris on, a més,

s'havia patit: treballs molt durs, horaris molt llargs de dilluns a dissabte, salaris molt baixos, etc. La gent el que volia era oblidar tot allò. Però van passar els anys i es va acabar recordant més les coses bones que les dolentes, i nosaltres vam començar una campanya des de l'arxiu justament per sensibilitzar la gent i salvar moltes fàbriques (més de 100 edificis que estan catalogats i protegits amb el Pla de Protecció del Patrimoni Industrial redactat entre el 22@Barcelona i l'Ajuntament de Barcelona) que ara s'han convertit en centres cívics (Can Felipa) o biblioteques (Can Saladrigues), per posar-ne dos exemples”.

Un bon exemple d'això és la Torre de les Aigües del Besòs, un equipament molt particular situat entre Diagonal Mar i el Front Marítim. A finals del segle XIX Barcelona estava creixent molt. L'any 1888 s'havia fet la primera exposició universal a Barcelona i la ciutat tenia un gran problema, patia set. Hi havia 15 litres d'aigua per habitant i dia. En aquestes circumstàncies, un personatge anomenat Javier Camps va promoure la construcció de la torre, que no deixa de ser un dipòsit de 60 metres d'alçada, per poder servir-la a Barcelona. El cas és que en aquell terreny hi havia molta aigua, però a nivell de terra i, per tant, no tenia pressió. Al pujar-la al dipòsit agafava la pressió necessària per arribar a Barcelona i Camps va començar a subministrar-ne molta, sobretot a l'Ajuntament de Barcelona.

“Aquest negoci —explica Fossas— va anar molt bé durant 10 anys, fins que l'Ajuntament de Barcelona va fer un informe demolidor dient que l'aigua d'aquí no servia ni per regar, perquè s'havia tornat salada a causa de la sobreexplotació, la falta de pluja i la proximitat al mar”. Javier Camps havia posat en aquesta empresa tota la seva fortuna, la de la família i la dels amics. “En fracassar, va deixar una nota a casa seva on deia: per la meua sang corre aigua salada, i va pujar a la torre que feia 63 metres i es va llançar al buit”. Jordi Fossas assegura, però, que el fracàs hauria estat no construir-la: “140 anys després, els dissabtes i diumenges al matí fem visites guiades a aquest monument que ens va deixar aquest senyor. És un mirador diferent, des del Besòs. La torre la va fer l'arquitecte Pere Falqués, nascut a Sant Andreu del Palomar i que va ser arquitecte municipal de Sant Martí de Provençals, arquitecte municipal de Barcelona i cap de bombers. És també qui va fer els fanals del passeig de Gràcia i molts mercats, entre ells el del Poblenou. Quan va fer aquesta torre era molt jove, però amb elements molt senzills va aconseguir un resultat espectacular”.



ANA RODRÍGUEZ

"Agraeixo que hi hagi una entitat que vetlli per mantenir la memòria del barri. Sé que el meu avi continuaria gaudint de la història del seu barri i que se'n sentiria igualment orgullós".



ORIOI DE LA SERNA

"Entitats com l'Arxiu Històric del Poblenou i el Centre Cívic Can Felipa han apostat per la cohesió dels veïns organitzant actes culturals diversos i donant cabuda a persones de tot tipus".



ANNA ÁLVAREZ

"El Poblenou és un barri on hi ha molta immigració interior que ha aportat els seus costums i tradicions culturals, cosa que ha conformat un barri amb cara i ulls, plural i multicultural".



JORDI SÁNCHEZ

"La història de Barcelona és la història dels seus barris. Com a periodista, valoro enormement la tasca que s'està fent des de l'Arxiu Històric. Els veïns sentim que hi ha hagut un abans i un després dels Jocs Olímpics del 92, i és un fet del qual cal deixar constància".



BEA CARRILLO

"Soc andalusa i acabo d'arribar al barri per estudiar. M'he sentit molt ben acollida i integrada. Trobo que els veïns s'han implicat en el meu benestar, a fer-me conèixer el barri. S'agraeix molt, mai m'he trobat sola aquí".



SANDRA CATALÀ

"Soc amant de l'art, en especial de l'arquitectura i l'escultura. Per a mi, el cementiri del Poblenou és art en essència. Malgrat ser un lloc trist, és tranquil i harmònic i ha esdevingut un símbol rellevant en la història del Poblenou".

AURORA CHAMORRO GUAL

PRIMERA NEDADORA DEL POBLENOU A PARTICIPAR EN UNS JOCS OLÍMPICS



Aurora Chamorro (1954) va ser la primera nedadora del Poblenou a participar en uns Jocs Olímpics, concretament els que es van celebrar a Munic l'any 1972. El diari esportiu *Mundo Deportivo* la va distingir amb el premi al millor esportista espanyol d'aquell any. Formada al Club Natació Poble Nou, la seva especialitat eren les proves de velocitat d'estil lliure i papallona. Va ser campiona d'Espanya en 27 ocasions i, entre els anys 1969 i 1972, va batre fins a 14 rècords de Catalunya i 10 d'Espanya.

Quan va començar a nedar?

Jo feia ballet clàssic des dels tres anys i mig. Però cap a l'any 1963, quan tenia vuit o nou anys, van veure que nedava bé i em van oferir la possibilitat de continuar fent aquest esport. Des d'aquell moment vaig escollir fer natació. Sempre he viscut al Poblenou i l'any 1965 em vaig fer sòcia del Club Natació Poble Nou, on vaig començar a entrenar. Actualment continuo nedant, tot i que no cada dia.

Com va ser la progressió fins a arribar a uns Jocs Olímpics?

Quan tenia 14 anys vaig quedar per primera vegada campiona d'Espanya absoluta. Després van venir el Campionat d'Europa infantil i, l'any 70, els Campionats d'Europa absoluts, que van coincidir amb la inauguració de les piscines Bernat Picornell de l'Anella Olímpica de Montjuïc. Finalment, el 1972 vaig competir als Jocs de Munic. Vaig ser la primera nedadora del Poblenou que anava a una cita olímpica. L'any següent vaig anar al Campionat del Món, i l'any 1974 ja vaig dir prou i vaig deixar la competició.

Hi ha hagut altres nedadors olímpics al Poblenou?

Sí. Josep Padrós va participar tant als Jocs de Mèxic del 1968 com als de

Munic, i els germans waterpolistes Ventura van estar amb mi a Munic. Els Ventura van marxar a un altre club, però Josep Padrós va estar sempre al Club Natació Poble Nou.

Va aconseguir força renom. Té una entrada a l'*Enciclopèdia catalana* i nombrosos reconeixements i premis.

Dintre del barri, en aquella època, hi havia menys notícies transcendents (o menys futbol), i a diaris com *Dicen*, *Lean*, *Noticiero Universal* o el *Tele/éXprés* em feien entrevistes i publicaven fotos meves. I, és clar, el barri no deixa de ser un poble, o com a mínim llavors ho era, perquè ara s'està convertint en una part més de Barcelona. En definitiva, que la gent del barri sí que em coneixia.

Com va viure l'experiència de participar en uns Jocs Olímpics?

Va ser molt maca, però vam passar molta por quan el grup armat palestí Setembre Negre va agafar com a ostatges uns atletes israelians i es va produir aquella massacre. Va ser molt trist. Els nois i les noies estàvem separats i un dia ens vam despertar amb soroll de tanquetes que passaven per davant nostre. No sabíem què passava i vam intentar anar a la part on s'estaven els xicots, però no ens van deixar passar. Jo tenia 18 anys i l'únic que buscava era un telèfon per poder telefonar i dir que estava bé... L'experiència de la competició i de les fabuloses instal·lacions que tenien allà va quedar tacada per aquests fets.

Devia entrenar molt. Com va ser la seva infantesa?

La infantesa la vaig passar directament dintre d'una piscina, nedant amunt i avall. Tots els nedadors anàvem junts a la mateixa escola, l'Aliança Mercantil, i teníem un horari especial per poder anar a entrenar. També anàvem a entrenar a la piscina Sant Jordi, del carrer París, o a la piscina vella de Montjuïc, davant del funicular. Ens venia a buscar un autocar, ens portava cap a la piscina a entrenar, tornàvem per dinar, després una altra vegada a escola i a la tarda fèiem un altre entrenament.

Això no obstant, no eren professionals.

No, no, no, mare de Déu. Tot ho van costejar els meus pares. El Club Natació Poble Nou només ens subvencionava l'escola. De fet va ser el club qui la va buscar; es va posar d'acord amb la direcció i va ser dels primers clubs que va triar una escola perquè tots els seus nedadors estudiessin al mateix lloc.



Can Felipa. Centre Esportiu Municipal.

El Club Natació Poble Nou és una de les societats esportives més representatives del barri. Ha canviat molt des que es va crear, l'any 1930, en unes edificacions de la Mar Bella?

Ha canviat moltíssim, fins i tot des de l'època en què jo hi vaig començar a nedar. De tota manera, jo me'n vaig desvincular quan vaig deixar de competir. Estava saturada de tant de clor i vaig estar un any sense veure piscines. Després vaig tornar de mica en mica i vaig formar part dels primers equips de waterpolo femenins; vam ser pioneres. I em vaig fer càrrec d'un equip de nanos del Poblenou. Però que hagi estat bon esportista no significa que hagi de ser bon entrenador.

Abans comentava que el barri també ha canviat molt.

Vaig anar vivint intensament totes les novetats. En l'àmbit urbanístic, des que Barcelona va sortir designada com a seu dels Jocs Olímpics, l'any 87, fins ara, hi ha hagut un canvi brutal. Carrers que si ara hagués de pensar

com eren abans, em costaria molt. Recordo el tren que passava per l'avinguda Icària, el tramvia de Pere IV, que anava per la carretera de Mataró, i la fàbrica de la Ford i tota la indústria tèxtil que va haver de marxar fora. Tampoc vivíem de cara a la platja. Al passatge de Calvell teníem la paret del tren que ens la tapava.

Quina opinió té ara del barri?

Per a mi són canvis que s'havien de fer. Abans de la remodelació pels Jocs, per exemple, al Poblenou es produïen moltes inundacions. Però ara ens estem anant cap a un altre extrem, amb tants estrangers i turistes i la pujada del preu de l'habitatge. Hi ha molts fills del barri que van haver de marxar quan hi havia dèficit d'habitatges i que ara els agradaria tornar-hi, però no poden perquè és impossible pagar els lloguers o comprar un pis. Hi ha molts edificis sencers comprats per promotors estrangers. Si això continua així, es perdrà part de l'essència del barri.

Tant es nota l'efecte del turisme?

A la rambla, on jo visc, hem passat d'estar tranquils a no estar-ho. Abans hi teníem un parell de terrasses i ara en tenim una al costat de l'altra, tot ple. El turisme és una arma de doble tall: per una banda genera riquesa, i no parlo només de diners, ja que et permet conèixer gent, cultures i costums diferents, però, per l'altra, comporta tots aquests inconvenients.

De sobte, vam passar a conviure els que fèiem el vermutet a la rambla, a les 12 del migdia, amb els turistes que ja dinaven. Això feia que el moviment comencés a les nou del matí i no s'acabés fins a la una de la matinada. Ara bé, com érem un barri de gent gran, tot això el que va portar és vida. Aquí, a les places i als bancs del carrer sempre hi ha gent gran, i la seva distracció és veure tota aquesta gent caminar amunt i avall. Al final de la rambla tens una platja fantàstica i veus passar molta gent cap allà amb la tovallola a les espatlles.

Els canvis també han afectat la cultura i les tradicions?

El Poblenou potser era el barri del districte amb més cinemes, que jo recordi. De fet sempre ha sigut un barri amb molt moviment cultural: cinema, teatre, música, etc. Jo a les festes del barri participo en qualsevol cosa, però només com a veïna, mai en primera línia ni formant part de cap col·lectiu. Suposo que quan has estat tan lligada a alguna cosa com jo ho estava a la natació després el que no vols és tornar a estar lligada.



MERCHE ASTILLERO

"Per a mi la natació ha significat i significa molta a la meua vida. Ha estat el lloc on he creat el meu cercle més íntim d'amistats. Vaig poder competir, viatjar, conèixer la vida. La meua relació amb l'Aurora és molt propera, sempre ha estat més una amiga que una rival, sempre ha estat un referent per a mi".



JUAN LUIS RUIZ

"L'Aurora va ser la primera persona que va dipositar confiança en mi, és una persona puntal a la meua vida. Em va ensenyar el concepte d'equip de treball i vaig entrar com a monitor de natació. L'esport no és només la meua feina, també és la meua afició".



JESÚS BIZARRO

"L'esport és una prolongació de la meua vida laboral. El CN Poble Nou és un centre molt familiar, on he fet moltes amistats. A més, es fa molt d'equip perquè no només es ve a fer esport, també sortim per fer un cafè i la tertúlia després de l'exercici".



RAMÓN MUNS

"L'esport és una manera de mantenir la salut i el benestar. Fa cinc anys que soc al centre i, sincerament, m'aporta una gran vitalitat. M'ajuda a cultivar el cos i la ment. M'encanta la gimnàstica, la dinàmica d'aquest esport és molt lliure i independent".



JAUME FONSECA

"L'esport és el meu sentit de vida. Quan em vaig jubilar vaig venir al gimnàs, sempre he estat vinculat a l'esport, sempre l'he combinat amb la vida professional. Fa dos anys que vaig conèixer aquest gimnàs i em va agradar l'hospitalitat amb què em van acollir des del primer moment".

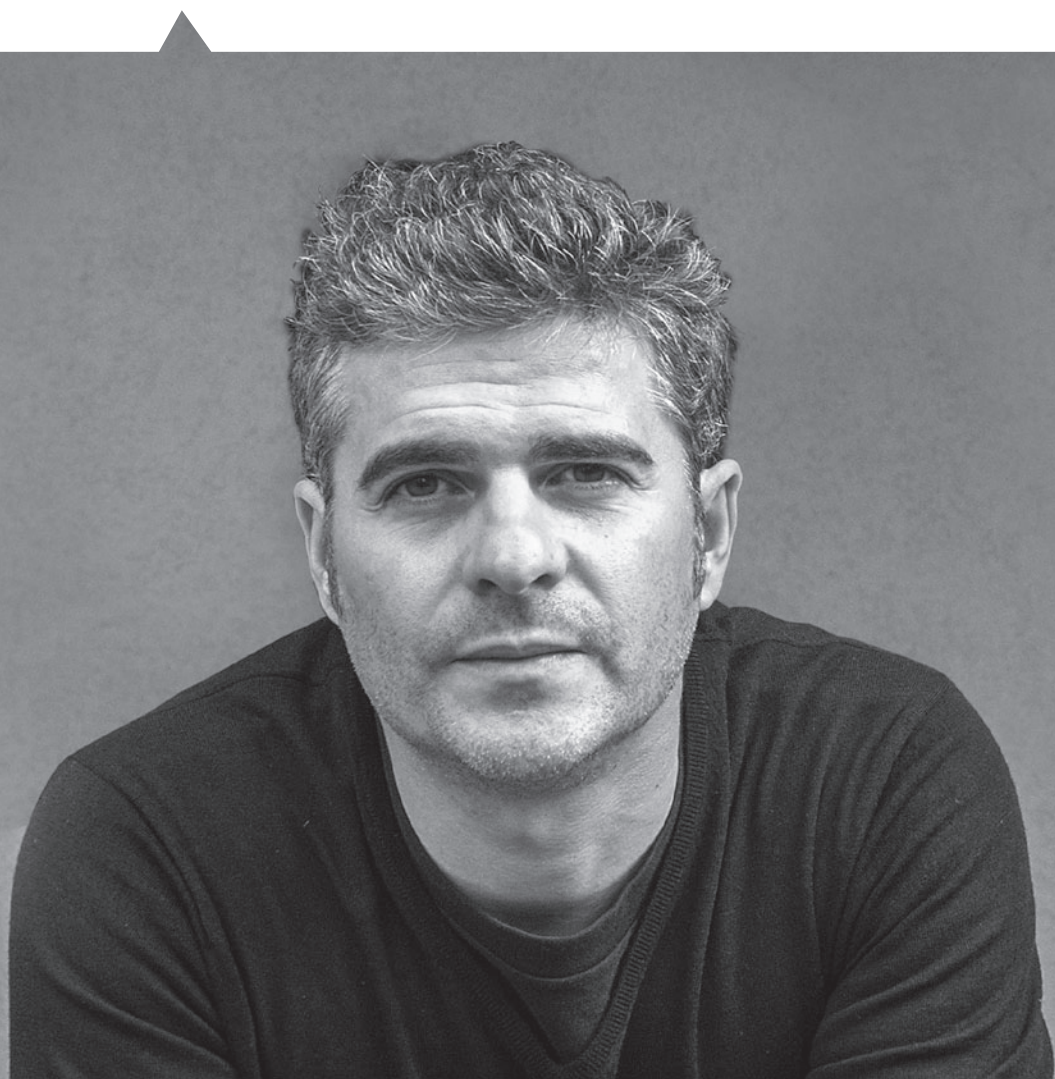


MARIA TAPIA

"Els pares em van apuntar de nadó a Can Felipa. Vaig fer natació i un dels meus monitors era el jugador de waterpolo Iván Pérez, que va participar als Jocs de Londres 2012. Vaig competir durant cinc o sis anys. El meu barri és el meu orgull i veure triomfar veïns i veïnes del Poblenou en el món de l'esport és una satisfacció molt gran".

DANIEL FAIDELLA

PROPIETARI DE LA SALA RAZZMATAZZ



Daniel Faidella (1973) es va adonar que se li donava bé organitzar festes. Un dia de l'any 1995 buscava un local per fer-ne una i va aterrar a l'antiga sala Zeleste. La festa va ser un èxit; Faidella va fer amistat amb els amos de la sala i va començar a treballar a Zeleste com a promotor. L'any 2000 va comprar la sala, va canviar-li el nom pel de Razzmatazz i va assumir-ne directament la gestió. Avui dona feina a prop de seixanta persones i organitza unes 400 actuacions en directe a l'any. Tot això en un barri, el del Poblenou, que ja coneixia des de petit, ja que els seus avis vivien a la rambla.

Per què la va anomenar Razzmatazz?

Razzmatazz surt del grup britànic Pulp, que té una cançó que es diu *Razzmatazz*. Em va semblar que era un nom que una vegada el sentissis ja se't quedaria enganxat. I així va ser. Al principi molta gent em va dir que era un nom molt estrany, però al final tothom s'hi va acostumar. Fins i tot s'ha fet popular el diminutiu de Razz.

Què coneixia de l'antiga Zeleste?

Va obrir l'any 1973, quan jo vaig néixer, de manera que poca cosa sé de primera mà. Però, pel que m'han explicat, va ser un projecte espectacular en una època fantàstica en què a Barcelona hi havia grups de música magnífics i molts melòmans als quals els encantava tot tipus de música. En aquest context sorgeix aquesta sala de concerts tan gran per a l'època, per donar cabuda a tota aquesta nova fornada.

Com era als anys 90?

Als 90, la Zeleste era una de les sales de concerts per excel·lència de la ciutat, on passaven moltes coses. Però en aquella època la gestionava gent que no

tenia els coneixements necessaris per treure-li suc al negoci, i per aquest motiu es trobava en concurs de creditors. Això feia que no es poguessin renovar els equips. Va ser una època convulsa. Quan vam arribar nosaltres, li vam donar el nom i la perspectiva que té avui la sala. Som un referent.

Com era el barri del Poblenou en aquella dècada?

Moltíssimes coses que veus ara no hi eren. Cap de tots aquests hotels que hi ha aquí al voltant, per exemple. Estava tot ple de solars. Recordo perfectament agafar el cotxe per anar a posar benzina i veure a moltes illes de cases nens jugant al futbol, perquè eren solars i horts. Ara encara en veus algun. No tenia res a veure amb el que és ara el barri: no hi havia els restaurants que tenim ara; estava tot empedrat; hi havia moltíssimes fàbriques. Als anys 90, venir aquí era com anar a un altre poble, o com anar a Badalona o a l'Hospitalet. El metro no funcionava a les nits, només podies venir a la sala amb el teu transport privat. Tot era més complicat. A més, érem els únics que estàvem aquí; hi havia pocs bars.

Quin tipus de música programaven als anys 90?

Els 90 van ser espectaculars per a la creació musical. Hi havia música electrònica, de guitarres... El primer concert que vam programar va ser el dels Flaming Lips, que va ser meravellós. Recordo amb molta estima el concert de Pulp, per al primer aniversari de la sala, l'any 2001. Vaig baixar als camerinos i els vaig preguntar: "Cantareu *Razzmatazz*, oi?". I em van contestar: "No, no, no, és que no sabem ni la lletra, fa tants anys que no la toquem... Aquesta no". De fet, a la llista de cançons que ells penegen perquè la gent de producció sàpiga quina cançó va en cada moment no sortia *Razzmatazz*. I ens la van regalar, a l'últim moment; quan tots pensàvem que no la tocarien, la van tocar. Recordo aquell moment amb la pell de gallina. Molt emocionant. Però hi ha hagut moltíssims altres bons moments, com veure els Arctic Monkeys tocant per a 100 persones, quan ara actuen per a 25.000.

El 2003 va vendre la sala i la va tornar a comprar el 2009.

El 2009 estàvem en plena crisi i vam passar moments molt difícils. Bàsicament, el jovent no tenia diners. Aquesta era la realitat, no hi havia diners. Vam sobreviure gràcies a dues coses: per una banda, que precisament a partir del 2009 es va produir l'esclat del turisme a Barcelona. Aquest fet ens va permetre tenir un públic extra que ens va donar oxigen. I per una altra banda, nosaltres ens dediquem realment a la música i no a tenir les



Sala Razzmatazz.

millors gogós, ni els millors cambrers, així que, malgrat la crisi, quan la gent es preguntava “Avui què fem?”, miraven la nostra programació i venien. Perquè el fet de tenir molt definit el nostre producte ens va ajudar a fer que la gent continués venint aquí.

Quina és la situació actual?

Es podria dir que des del setembre de l'any passat es nota més alegria. El públic nacional ha tornat, la qual cosa ens sembla meravellós. A més, estem molt contents, perquè fa poc van abaixar l'IVA cultural, que estava al 21% i això ens ajudarà a poder continuar invertint.

Quina relació manté la sala amb el Poblenou?

Amb el districte tenim una relació propera, molt bona. Fa tres anys vam crear una associació amb tots els locals d'oci nocturn de la zona per poder atendre les demandes i necessitats del veïnat. Els veïns, lògicament, demanaven una mica més de neteja, de seguretat, etc. Vam seure tots els

representants dels locals, les associacions de veïns, la Guàrdia Urbana i el districte. I el que es va plantejar és què podíem fer perquè el barri no ens veiés com una cosa externa, sinó com un actor més. Per a mi era molt important que ens veiessin com a generadors de cultura. Hem creat un grup de treball d'on han sortit iniciatives molt positives perquè el veïnat ens vegi com a generadors de cultura.

Com s'imagina el futur de la Razzmatazz?

Nosaltres estem innovant contínuament, canviant i renovant infraestructures: equips de so, llums, espais. Jo crec que venen bons moments per a la música en directe, que venen bons moments per a la creativitat musical en general i que seguirem estant al centre d'aquest moviment durant molt de temps. És la nostra intenció sense cap mena de dubte.

Per al barri crec que també venen temps millors. Tant l'Ajuntament com l'ICUB i la Generalitat mostren interès per la generació de cultura al barri. Per poder generar-ne més entre tots. Això ajudarà molt a potenciar el barri. També tenim molt bona relació amb la resta de sales i amb tots els festivals de música que es fan a la ciutat, tant amb el Cruïlla, com amb el Primavera Sound, el Sónar, etc.

Quines sales de Barcelona es podrien comparar amb la Razzmatazz?

Amb nosaltres és complicat, perquè podem fer fins a cinc concerts a la vegada a cinc sales diferents. I, és clar, no hi ha una altra sala a la ciutat que ho pugui fer. Però sí que n'hi ha de molt bones. L'Apolo, el Barts, el Bikini... Crec que s'ha d'invertir per poder disposar d'espais culturals d'aquest estil dintre de la ciutat, que ens permetin anar-hi caminant o en metro. Tenir una sala com el Luz de Gas al carrer Muntaner és fantàstic; l'Apolo enmig del Paral·lel és un luxe; la Razzmatazz a cinc minuts de la platja és meravellós. Llitem perquè la cultura es pugui compartir i el barri en gaudeixi.

Com celebren el seu 17è aniversari?

Durant un parell de mesos, amb les últimes novetats d'aquest any i artistes consagrats, grups que funcionen molt bé a la sala. A més, com fem des que vam obrir, donant facilitats a gent que està començant perquè pugui tocar dintre de la Razzmatazz, amb un escenari com Déu mana. En definitiva, continuem amb aquesta línia de ser precursors de cultura i generadors de continguts, i d'intentar involucrar-hi el barri i la ciutat.



XAVI MONTALVO

"Vaig tenir una experiència molt bona a la sala: vaig poder veure en directe i per primera vegada un dels meus grups preferits, Apocalypica, pocs mesos abans que es dissolgués el grup. Sempre agrairé aquesta oportunitat a la sala, va ser un moment únic a la meva vida".



MARINA FRANCO

"Al meu parer, Razzmatazz és el viu reflex de Barcelona, un lloc de tolerància on qual-sevol estil és acceptat i respectat, una cultura de cultures".



IRENE MIGUEL

"La Razz en si és diferent, molt cosmopolita. Respecta tot tipus de persones i de nacionalitats. A més, és un ambient molt sa. M'encanta el fet que a la Razz no existeixen els prejudicis ni per aspecte, ni per ètnia, ni per aparença, i això no passa a totes les discoteques".



ENZO DAVID PLA

"Razzmatazz té un so increïble, és una bar-baritat, i poder tocar en una sala així és el que tot músic desitja. Va ser un gran impuls i una glopada d'aire fresc poder actuar en aquesta sala".



ANDREA SALA

"És una sala molt important per als artistes i està adaptada tant per oferir un bon espectacle al públic com per donar oportunitats i acollir bons músics que desenvolupen els seus dots artístics".



SANDRA GERMÁN

"No és només una discoteca reconeguda, també acull grans artistes. És un local de trobada, per socialitzar i gaudir de la varietat de cultures existents a Barcelona. Les millors festes del darrer any han estat en aquesta sala; tot i que és plena de gent, em sento amb espai i llibre. L'ambient musical m'encanta".



SERGIO GARCÍA

"La meua feina m'obliga a viatjar i a Espanya de moment no he trobat una sala d'aquestes condicions, que ofereixi l'oci que demana la població més jove i alhora aposti per la reivindicació i la cultura popular".



JOSÉ ANTONIO CID

"Mai he estat un aficionat a sortir de festa, entesa de la forma convencional, perquè la música comercial no m'ha cridat l'atenció. Però ens hem trobat una sala que aposta per la música alternativa. De fet, el meu primer concert va ser aquí".

ANNA ELIAS CAMPOS
PROPIETÀRIA DEL FORN ELIAS



L'Anna Elias (1964) ha viscut tota la vida al número 90 del carrer Freser, al barri del Camp de l'Arpa del Clot. Només va sortir de casa, puntualment, per anar a néixer a la Clínica del Remei. El seu part es va avançar al vuitè mes de gestació, però com que el metge la va veure forta va dir a la família que, tot i que ell recomanaria deixar-la un parell de dies en una incubadora, si la posaven a la vora del forn els deixava que se l'emportessin cap a casa. Així de fort és el vincle que l'Anna té amb casa seva i amb el forn que la seva família regenta des de l'any 1917.

Esteu celebrant el centenari del negoci. Qui el va fundar?

Els meus avis. El van agafar en traspàs, perquè l'antic propietari es jubilava, l'any 1917. De fet, el primer document que tinc oficial és del 1918, però els avis es van casar l'any 1917 i sempre han dit que ho van fer el mateix any que van començar a treballar aquí.

O sigui, que l'edifici i el forn ja existia abans de l'any 1917.

Sí. Aquesta casa ja estava marcada en plànols d'Ildefons Cerdà que tinc. Amb motiu del centenari del forn Elias ens vam posar en contacte amb la neta de l'antic propietari i ens va confirmar que, quan el seu avi va arribar a l'edifici, allà ja hi havia un forn. Això vol dir que existeix des de fa moltíssims anys.

En què ha consistit la celebració del centenari?

Ho vam celebrar amb el barri, perquè sempre ens hi hem trobat molt implicats. Aquesta és una altra herència per part de la meva àvia: la implicació amb el barri. Al cap de poc temps d'agafar el forn es va produir una vaga i moltes fàbriques van tancar. La gent no podia ni treballar ni cobrar el sou i la meva àvia els fiava el pa dient-los que no es preocupessin, que quan tor-

nessin a treballar ja ho pagarien. Això malgrat que entre els carrers Freser i Indústria hi havia com a mínim quatre forns amb obrador.

Què us diferencia d'altres forns?

Primer de tot, nosaltres. Per a mi la clau és l'amor, i nosaltres tenim passió i amor per aquesta feina, pel que ens han deixat els avis i per ajudar el barri. Tot això al final et torna. Vull dir que, si en un casal d'avis els cous els moniatos desinteressadament perquè puguin celebrar la Castanyada, doncs després aquelles àvies, quan necessiten qualsevol altra cosa, venen al nostre forn. I si algunes persones grans han explicat als seus fills que la meva iaia Laieta els va fiar pa durant la Guerra Civil, doncs també s'acaba creant aquest vincle amb ells.

A més, aquí encara ho elaborem tot de forma artesana, a la manera dels meus avis, i amb matèria primera de qualitat i de proximitat. Si repasséssim el magatzem, veuríem ous d'aquí, farina de Vic, de Tremp i d'Agramunt. A més, ho elaborem tot aquí, de manera que no necessitem conservants; i si s'ha de posar sucre, no posem edulcorants. Cuidem tots aquests aspectes, perquè són l'herència dels avis.

Aquests 100 anys, el forn ha estat en funcionament de manera ininterrompuda?

No sempre. Els començaments van ser difícils. Primer va ser la passa de grip espanyola del 1918, que va matar molta gent i que va fer emmalaltir els meus avis. Després va venir la vaga patronal. Més tard, amb la Guerra Civil també van viure una situació molt complicada. El meu pare diu que el primer record que té del forn és el d'escoltar el soroll de les sirenes i haver de córrer cap al refugi. Durant la guerra, moltes coses, inclòs el nostre forn, es van col·lectivitzar. No sé les dates exactes, però perquè no poguessis treballar treien la tapa del forn i s'enduien la balança. Quan la guerra va acabar, movent papers amb el sindicat vertical i el gremi de forners, es va aconseguir recuperar la balança i la tapa del forn. Llavors la família, que s'havia dispersat, va ajuntar-se de nou per continuar treballant aquí. En un principi solament feien pa, coques amb comí i poca cosa més. Es treballava d'una manera molt diferent de la d'ara: començaves a la tarda, preparant la massa, paraves per sopar i continuaves. Després encara podies fer una becaina abans de coure el pa. Els avis vivien a l'edifici i, dalt del forn, hi ha un foradet per on deien que feien passar una corda que lligaven al peu d'un que dormia mentre s'esperava per coure el pa. Quan el pa estava preparat, estiraven la corda. El forat encara hi és.



Vista del carrer Rogent.

Quina generació està ara a càrrec del forn?

Jo soc la tercera generació, i el meu fill Enric, que ja treballa aquí, és la quarta. És un noi molt jovenet, de 21 anys, però té molta traça i li agrada l'ofici. Prèviament, els meus pares portaven el negoci. El pare anava a aprendre noves formes de fer a un forn de la Sagrera i, en una botiga de queviures del costat d'aquest forn, hi treballava la mare. Allà es van conèixer i van venir tots dos a treballar al forn de la família.

Com ha anat vivint la família els canvis al barri?

Per aquest carrer passaven tots els autobusos i el tramvia, i el carrer Rogent estava obert al trànsit. Quan el van fer de vianants, teníem el dubte de si afectaria les vendes, però al final ens ha estat positiu, igual que l'obertura del CAP Maragall allà on abans hi havia la Clínica Victòria. El meu pare

explica que, quan a la plaça de les Glòries hi havia la fàbrica de la Hispano Olivetti, molts treballadors baixaven caminant cap a la feina i paraven al forn a comprar la barreta de pa per als entrepans. Ara, en canvi, el que ens ve és molta gent que va cap a l'Hospital de Sant Pau. Les coses canvien.

Col·laboreu amb entitats del barri?

Per la Festa Major, la Cercavila dels Gegants surt d'aquí davant i els deixem la nostra cambra frigorífica perquè puguin deixar en fred les begudes i el menjar, i ajustem els nostres preus. I col·laborem amb Càritas: tot el pa sec que tenim el ratllem i l'embossem, perquè ratllat es conserva i s'aprofita per a moltes coses i si, puntualment, ens sobra gènere, els hi donem. També participem desinteressadament en un projecte molt bonic de l'Ajuntament que es diu "Comerç i Escoles": dos cops al mes, durant una hora i mitja, venen alumnes d'una escola i fem pa. Aquesta iniciativa està molt bé per diverses raons: potencia el comerç del barri, dona una petita formació als nens sobre l'ofici i els consciencia sobre l'aprofitament del pa (explicant-los el que fem amb Càritas per no haver de llençar res). D'altra banda, el nostre forn és punt de recollida d'aliments quan es fan recaptos i col·laborem amb la calçotada i la castanyada que es fan al barri. Tots saben que, si venen a trucar a la nostra porta, els ajudarem dintre de les nostres possibilitats.

Com veu el futur del negoci familiar?

Amb la il·lusió de poder transmetre al meu fill els coneixements d'un ofici, de traspassar-li un petit comerç, una empresa. L'Enric va fer un grau mitjà de forneria a l'Escola d'Hostaleria i Turisme de Barcelona i, des d'aleshores, no ha parat de formar-se. Pel que fa a la mateixa continuïtat de l'ofici, quan la gent ens felicita pel centenari jo els contesto: "Si tu vens a comprar, nosaltres farem anys". És una qüestió de conscienciar el consumidor, que ara no vol conservants, ni bosses de plàstic i que està tornant a valorar el comerç de proximitat. Aquest canvi de mentalitat hi és, el problema és que comprar al petit comerç implica dedicar una hora més i, és clar, aquesta hora cada vegada costa més de trobar-la.



MANUELA HERMÁN

"El carrer Rogent ha sofert un canvi increïble en els darrers anys, però sempre ha tingut el tret diferenciador del forn, que ha vist l'evolució del carrer i ha servit com a referent per a la resta de comerços".



SALVADOR GARCÍA

"Els meus fills s'han criat menjant els seus productes i, en el dia d'avui, quan venen a casa el primer que fan és demanar aquests dolços, que els tornen a la infantesa".



MARILÓ MOLINS

"Una empresa centenària en un barri vol dir que hi ha hagut una adaptació total a les necessitats dels veïns, que coneixen els gustos i preferències de la gent i és un punt de referència molt important".



EULÀLIA ISERTE

"És molt interessant que hi hagi un negoci centenari al barri que no només hagi mantingut el seu establiment, sinó també la manera d'elaborar el producte i la seva qualitat. Això dona cohesió al barri".



MAGDA ROIG

"He viscut tota la vida al barri, al carrer Rogent, un carrer molt emblemàtic per al petit comerç; té molt encant. El Forn Elias és un forn tradicional, no com els d'avui en dia, on està tot prefabricat. No és una franquícia, i això em dona confiança".



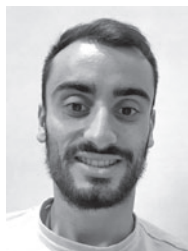
FERNANDO GIMENO

"Al Forn Elias fomenten, en gran part, l'educació, i això és una cosa que valoro molt positivament, perquè fan tallers per als nens per ensenyar-los com s'elabora el pa i com és l'ofici de fornar".



IÑAKI LAMÚA

"Els meus tiets em parlen del carrer Rogent com un referent no només al barri en temes de comerç, sinó en temes de veïnat. És un lloc de trobada, hi estan inclosos gairebé tots els serveis i la joia de la corona és el Forn Elias".



ALEJANDRO CABRERA

"El Forn Elias ens ha vist néixer i créixer a tots els veïns, entre ells jo. Vaig néixer l'any 94 i, de ben petit, hi anava amb l'àvia. És un dels records més latents que tinc amb ella, a més del parc del costat de la Meridiana".

JORDI GRAS MATEU

PRESIDENT DE L'ORFEÓ MARTINENC



Fill del barri del Congrés, Jordi Gras (1955) va arribar al Clot amb 15 anys per estudiar formació professional en electrònica a l'Escola Tècnica Professional del Clot. Companys de classe el van introduir en el món associatiu, esportiu i cultural del barri a través de la secció excursionista del Centre Moral (l'actual Orfeó Martinenc). Avui presideix l'Orfeó, una institució creada l'any 1910.

Quan va arribar al Clot, Jordi Gras es va trobar un barri amb molt poca cohesió social, en el qual l'única festa popular que hi havia, la Festa Major, estava totalment institucionalitzada i venia muntada des de la regidoria del districte de Sant Martí de manera "molt oficial". "Les entitats del barri —assegura Gras— més que companyes eren rivals". Però just abans de la fi del franquisme va començar a gestar-se la legalització de l'Associació de Veïns del Clot-Camp de l'Arpa. També per aquella època, anys 72-73, va començar a funcionar el Secretariat del Congrés de Cultura Catalana i es va crear el Secretariat del Clot-Camp de l'Arpa, que va començar a organitzar actes a l'entorn de la cultura catalana. Des del Centre Moral es muntaven els "divendres populars", amb recitals, xerrades i teatre alternatiu. Al voltant d'aquests actes es movien partits il·legals, gent que havia viscut en la clandestinitat i joves implicats en política. "Recordo el Partit dels Treballadors, la Lliga Comunista Revolucionària, la Bandera Roja, el PSUC, Esquerra Republicana, el Partit Socialista i el Sindicat Unitari. Aquesta és la situació del Clot l'any 75".

Tradicions catalanes

En morir el dictador, es funda la Coordinadora d'Entitats del Clot-Camp de l'Arpa, l'embrió de la futura Federació d'Entitats Clot-Camp de l'Arpa. "El primer que fem és recuperar el carrer, coordinar les entitats per tal que



Orfeo Martinenc.

treballin en equip i muntar una Festa Major popular. Era l'any 1977 i tot això s'havia perdut. No hi havia el costum de treballar en equip, ni la tradició d'estar als carrers que, per contra, sí hi havia abans de la guerra. Partíem de zero", explica Jordi Gras.

Una de les entitats que va passar a formar part de la coordinadora va ser la dels Castellers de Barcelona. Era gent que venia del Camp de Tarragona, del Penedès, on hi havia la tradició dels balls de diables. "Quan els castellers ens van explicar que hi havia colles de diables als pobles, aquella va ser la primera notícia que vam tenir sobre el tema i ens va semblar una bona idea crear-ne una. Així va ser com va sorgir la primera colla de diables de Barcelona, els Diables del Clot, ara fa 40 anys", assegura Gras. La Coordinadora d'Entitats els va deixar uns cèntims perquè anessin a comprar roba de sac als Encants, i entre els nois, les noies i les seves mares van cosir i pintar les robes i van fer les forques. A

partir d'aquí, esclataria el fenomen de colles de diables que avui s'estén per tot Catalunya. Posteriorment, es va crear el correfoc, una paraula que, segons Gras, va ser inventada per l'Ajuntament de Barcelona l'any 1980. Fos com fos, aquell any va sortir pels carrers del Clot el primer drac que donava reforç als diables.

Continuant amb la idea de recuperar el carrer i les tradicions catalanes, el següent pas va ser crear els gegants. De nou va ser la iniciativa popular la que es va arromangar: "Els vam cosir nosaltres, amb roba del tipus titella, uns gegants que voleiaven els braços i que portaven motxilla. El barri ja tenia gegants. L'objectiu de totes aquestes iniciatives era anar fent barri".

En aquella època, tot el que avui és el Parc del Clot estava ocupat per tallers de la Renfe. Allà volien construir pisos, "però en aquells anys es va mesurar quina era la zona verda del Clot i sortia a 20 centímetres per habitant i, és clar, ens vam negar que es fessin habitatges", afirma Gras. Quan la pressió veïnal va aconseguir el parc, allà van començar a fer-se fires de pagesia, d'artesans, etc. Va conservar-se alguna nau de les antigues instal·lacions, que es feia servir per a balls de festa major o activitats infantils, entre d'altres. De fet, amb el suport de la Federació d'Entitats es va crear al barri la coordinadora infantil Gresca. Aquesta coordinadora va ajuntar els agrupaments d'escoltes amb les escoles del barri. Així s'anaven creant tot tipus de grups de barri a partir de tres eixos: entitats, escoles i comerç.

Ja l'any 1987, juntament amb un amic, Jordi Gras va pensar que amb una Festa Major a l'any no n'hi havia prou. "Vam dir-nos: 'Per què no fem carnavals?'". Dit i fet: des del 1987, el Rei Carnestoltes arriba al Clot i fa el seu pregó. "Impliquem el Mercat del Clot, que posa de franc les mongetes, les botifarres i el pa per als veïns (almenys uns 800 serveis) i fem una botifarrada popular el Dijous Gras. A la Rua de Carnaval, que va des del carrer Rogent, al Camp de l'Arpa, fins al Parc del Clot, també hi participen totes les escoles i entitats. En total, uns 1.200 participants. En aquesta festa col·laboren, aportant el berenar, tots els forns i les pastisseries del barri. Al vespre hi ha ball, i dimecres finalitza el carnaval amb l'enterrament de la sardina.

El teixit associatiu com a eix solidari

Als anys 90, es va iniciar una altra tradició al barri, la Cavalcada de Reis, on cada escola participa amb la seva carrossa. "Aquesta gran cavalcada

del barri tenia un doble objectiu: sortir al carrer i fomentar la col·laboració de les entitats, els comerços i els veïns per recollir joguines per als nens més desfavorits i obsequis per a la gent gran, ja que hi ha molts avis que estan sols”, assegura Gras. El dia de Reis, amb la col·laboració dels serveis socials, un grup de voluntaris es desplaça a les cases de més de 100 avis. I com a centre de recollida de joguines i obsequis es fa servir el Centre Cultural La Farinera.

Per si no n'hi havia prou, l'any 1999 des de l'Orfeó Martinenc i la Coordinadora d'Entitats es van inventar la Festa de Primavera, que se celebra al mes de maig. En aquesta ocasió, la gran festa central és el Mercat Solidari, en el qual s'impliquen durant tot un cap de setmana els comerços, les entitats i les AMPES del barri. S'hi fan tot tipus d'activitats i sortejos, i tot el que es recapta es destina a algun projecte social. Així doncs, al darrere de tot aquest teixit de cultura popular hi ha hagut sempre un rerefons social, de suport als veïns més necessitats, la idea que tothom s'ho pugui passar bé. I, naturalment, tot es fa des del vessant associatiu, amb voluntaris no remunerats. “Per a nosaltres tot això dona un sentit més humà a les nostres vides”, confessa Jordi Gras. “Jo sempre dic que el que volia la meva generació era sortir d'aquesta Barcelona freda i impersonal i buscar més el caliu d'un poble. En aquest barri l'he trobat: és com un petit poble dintre d'una gran ciutat, i és molt agradable poder sortir al carrer i saludar l'un i l'altre”.

Altres fites aconseguides per la Coordinadora d'Entitats del barri han estat el fet que totes les associacions de comerç s'agrupessin en una, l'Eix Clot, o recuperar la Farinera de Sant Jaume i convertir-la en un centre cultural.

En definitiva, les coses han canviat molt des que Jordi Gras va arribar al barri. L'any 1975, les associacions de veïns eren les úniques entitats veïnals fortes, perquè eren un refugi per a l'activitat política. Però amb la seva legalització van anar perdent força. Molta de la gent que hi participava va anar a parar a les primeres institucions democràtiques. En canvi, altres tipus d'associacionisme han crescut molt gràcies als ajuts i les subvencions. “A l'Orfeó Martinenc tenim tres branques molt importants: la música (amb l'orfeó, l'escola de música i les corals infantils), el teatre (infantil i juvenil, i sarsuela) i la part de cultura popular (gegants, drac, diables, etc.). En aquest grup de cultura popular ja som unes 100 persones, la majoria d'elles joves. Creiem que són espais que ajuden a formar el ciutadà”, conclou Jordi Gras.



GLÒRIA RIVERA

"Soc propietària del bar de l'Orfeó des de fa 4 anys, però ja fa 26 anys que en soc sòcia. Em va captivar l'associació i aquí continuo, més involucrada que mai. L'Orfeó actua com a element cohesionador i impulsor de la cultura catalana al barri".



XAVIER BOADA

"L'Orfeó té una àrea benèfica, una associació totalment anònima que ajuda de manera molt discreta famílies del barri amb necessitats de roba, menjar i el pagament de certes factures. Només això ja diu molt de l'Orfeó i mereix un respecte enorme".



JORDI GILLAMÓN

"Jordi Gras em va convèncer per venir i ajudar-lo. Soc el responsable de l'escenificació del quadre escènic. L'Orfeó, com moltes entitats culturals, aporta una gran llum al Clot. Al barri hi ha molta activitat cultural, potser és un dels barris amb més força cultural de Barcelona".



SALVADOR CORMAN

"Jordi Gras sempre ens ha solucionat tot el que necessitem, sempre atent i amb disposició de millora. Visc a l'altra punta de la ciutat i vinc cada dia a assajar. L'Orfeó és la meua rutina preferida, el meu cercle social. El sacrifici ens val la pena".



ROSA I CONXITA LÓPEZ

"L'Orfeó ens aporta familiaritat, companyia i oci. La gran cultura i distracció que ofereix aquest centre és d'admirar. De fet, a cada barri hauria d'haver-hi un orfeó. Hi ha molta animació".



ÁNGEL ANTONIO MORÁN

"El barri necessita l'Orfeó perquè li aporta valors necessaris, com ara fer vida familiar, que tot i que semblen antics són essencials. Venen moltes famílies que fan les mateixes activitats però adaptades a cada edat. També s'ensenya què és l'amistat i la companyonia".



MARIA MOMBRÚ

"Fa 10 anys que em van escollir com a delegada de la secció benèfica i social de l'Orfeó, una secció creada el 1941, quan les famílies necessitaven més ajudes. Avui en dia ajudem repartint aliments, també a les escoles amb el lema 'Cap nen del barri sense esmorzar'".



JORDI CAPMANY

"L'Orfeó impulsa la cultura i jo soc amant de la cultura catalana. Els meus orígens es troben a la colla de castellers i l'Orfeó fa col·laboracions amb l'altra entitat forta del barri, que és la que organitza els castellers. Es fan coses conjuntes i donen una gran força a la cultura popular".

PEPI RAFEL DURANY

RESPONSABLE DE LA TELEVISIÓ DEL CLOT-SANT MARTÍ



Pepi Rafel i Durany (1947) va ser cofundadora d'RTV Clot, que l'any 1982 va començar les seves emissions radiofòniques i dos anys més tard, el juliol de 1984, les de televisió, i que es convertia d'aquesta manera en la primera televisió local de Barcelona. Avui és responsable de la Coordinadora Barcelona Comunicació, la federació de les 10 televisions de districte de la ciutat que, l'any 1993, van signar amb l'Ajuntament un conveni per al desenvolupament de BTV. Des de la seu actual de la Televisió del Clot-Sant Martí, al Centre Audiovisual de Sant Martí, la Pepi continua la seva tasca per la defensa de la comunicació de proximitat.

De quina manera va participar la Televisió del Clot-Sant Martí en la creació de BTV?

L'any 93 va ser quan l'Ajuntament ens va trucar per formar part de l'embrió i creació de BTV. La federació de les 10 entitats que donen suport a les 10 televisions es diu Coordinadora Barcelona Comunicació. Cada una de les entitats parla amb el seu districte i, quan hem d'anar a la plaça Sant Jaume, no hi anem cada un de nosaltres, sinó la representació de la coordinadora. Per entendre-ho: BTV seria TV3 i les 10 teles de districte serien els 10 centres comarcals. Som els que estem a peu de carrer tot el dia i farcim BTV d'aquelles notícies de més proximitat que es produeixen a tot el districte de Sant Martí. Es va quedar amb el nom de Clot-Sant Martí perquè la del Clot va ser la primera televisió de barri que va començar a emetre a la ciutat, al juliol de 1984, uns mesos després que TV3 comencés les seves emissions.

Com van ser aquests inicis, l'any 1984?

El mitjans eren molt precaris. Anàvem gravant l'informatiu durant la setmana i després havíem d'anar a fer servir un emissor que hi havia al terrat d'una casa particular del Carmel. Havíem d'emetre des d'allà dalt o no

ens hauria pogut veure ningú. Més tard, el regidor del districte d'Horta-Guinardó, Albert Batlle, ens va deixar posar un emissor al terrat de la seu del districte. Agafàvem l'equip i pujàvem cap allà a muntar un plató, que un dia podia ser la classe d'una escola i un altre el mateix despatx del regidor, i emetièm l'informatiu. Fèiem els mil i un invents, però ja hi estàvem acostumats, perquè veníem de començar la ràdio del barri, l'any 1982, en una perruqueria que era propietat d'un dels promotors i que tenia espai per muntar allà l'estudi. La ràdio la vam crear perquè fos una finestra per a totes les associacions i entitats que volguessin explicar les seves activitats. Ens la van voler tancar i això ens va portar a voler començar la televisió.

Emetien els informatius del Clot des d'Horta?

I després des del Tibidabo, des del bar Marisa, pagant un lloguer per poder posar la nostra antena.

La seva idea, ens deia, era donar veu a associacions i entitats.

Sí. En paral·lel, a la ràdio i després a la tele, feia el programa *El cafè de les dones*, que també el passaven per la xarxa de televisions locals de Catalunya. Allà vam començar a recuperar la memòria de les dones que treballaven a les fàbriques del Poblenou, amb famílies que havien tingut fins a quatre generacions treballant a la mateixa fàbrica. També vaig iniciar el projecte "Dones reporteres de Sant Martí" dins de l'Associació d'Amics de la Ràdio i de la Televisió del Clot i Camp de l'Arpa. Tot ho fèiem pensant a fer servir el mitjà de comunicació com a eina d'expressió per a aquests col·lectius socials. Per a nosaltres la ràdio i la tele han sigut una simple eina. Als anys 70 ja vaig començar a participar en l'àmbit associatiu del barri, col·laborant amb l'Associació de Veïns, la Federació d'Entitats i formant part de la Secció de la Dona del Foment Martinenc, des d'on treballava per donar visibilitat a les problemàtiques de les dones. Als anys 80 vaig formar part del grup de dones que van crear el primer Centre de Planificació Familiar de Torre Llobeta, el primer de Barcelona. Jo em movia en aquests àmbits i, quan un grup de gent —entre els quals estava el meu marit— va decidir posar en marxa la Ràdio del Clot, jo m'hi vaig posar també, amb la idea de poder difondre totes aquestes activitats i donar veu a les dones. L'any 1987 vaig guanyar el premi "Faci vostè d'Alcalde" gràcies a una emissora de ràdio dins de la presó de dones de Wad-Ras, al Poblenou. Vaig estar fent aquell programa cinc anys i va ser molt estressant i alhora enriquidor: les podies ensenyar, però elles també t'ensenyaven a ser més bona persona.



Vista exterior de l'edifici de la Televisió del Clot-Sant Martí.

Com va aconseguir emetre des de Wad-Ras? En què consistia el programa?

Entre la direcció i els terapeutes de la presó van escollir un grup de dones i les vam formar. Vaig arribar a un acord amb la Universitat de Bellaterra i amb Ràdio 4 perquè vinguessin periodistes i tècnics a ensenyar les internes a fer ràdio. Amb unes sortides terapèutiques que ens deixaven fer, fins i tot vam anar a veure el Ramon Pellicer a la Universitat Autònoma de Barcelona per fer una classe de ràdio. A la COPE, Fernando Rodríguez Madero ens va deixar sortir en directe al seu programa i que les internes fessin de periodistes i locutores. També les van convidar al programa de Jordi González, a la SER. El que va passar allà dins va ser sorprenent: algunes d'elles parlaven un castellà d'argot i, quan sortien a la ràdio, sovint canviaven la manera de parlar, fins i tot ho feien en català. D'altres no sabien ni llegir ni escriure i en van aprendre per poder parlar de les coses que els agradaven. Com que portàvem convidats, elles també canviaven físicament. A mi em va impactar molt, per exemple, una persona que, arran de començar a sortir al programa, es va anar arreglant la boca, que la tenia fatal per culpa de la droga. Vam fer coses fantàstiques allà dintre i encara conservo l'amistat amb algunes d'aquelles dones. Ens veiem de tant en tant —altres per desgràcia ja no hi són—, ens abracem i ens posem a riure (o plorar) tot recordant aquells dies.

Per què va acabar aquell programa?

El 1992 totes les teles locals vam haver de tancar; també la nostra emissió de ràdio. Des del Ministeri de l'Interior van demanar que totes les freqüències que s'utilitzaven per a les televisions d'aquí quedessin lliures per als Jocs Olímpics. Des de la xarxa de televisions locals vam haver d'anar a Madrid a negociar que ens garantissin que, una vegada acabats els Jocs, ens deixarien tornar a obrir les televisions. Totes les televisions locals de Catalunya vam tancar de l'abril a finals d'agost. Després vam tornar a obrir i, l'any 95, ja va sortir una llei que legalitzava les televisions locals d'Espanya.

Quina influència tenen al barri una televisió i una ràdio locals?

No es tracta de tenir influència sinó presència. Pot venir algú a explicar i fer visible com funcionen les colles de diables, de castellers, associacions de veïns, etc., per reivindicar o proposar millores per a la ciutadania. Influència? La que vulguin tenir aquestes associacions. L'avantatge, però, és que som un mitjà de comunicació i alhora una entitat sense afany de lucre que pertany a la Federació d'Entitats del Clot i a la Coordinadora de Sant Martí. Podem anar als plenis de l'Ajuntament a participar com una associació més, però al mateix temps tenim la càmera gravant. Això és un valor afegit: som part del teixit associatiu del barri i alhora un mitjà de comunicació. És una dualitat que potser de vegades no s'entén. Però jo, de fet, soc la Pepi del Clot o la Pepi de TV Clot; ningú sap el meu cognom.

Després de 35 anys, ha aconseguit el que es proposava quan va iniciar aquesta aventura?

Crec que sí. Això sí, quan aquesta feina era voluntària, podies fer el que volguessis. Però des que els Ajuntaments es van fer càrrec de les televisions locals, la cosa va canviar molt. Ja no hi ha voluntaris. Ara el que estem fent és digitalitzar aquells 35 anys d'arxius, on es troben tots aquests personatges dels quals hem parlat; el moviment social de Sant Martí; les transformacions que es van fer a la Vila Olímpica; les lluites veïnals, etc. També estem recopilant la memòria històrica d'aquelles dones que van ser pioneres a dignificar i millorar el Camp de la Bota i després el Besòs. Si miro enrere, la veritat és que hem fet moltes coses per anar fent xarxa i recuperar la memòria històrica. Però la idea és seguir fent feina. Tenim més projectes, com ara una àgora per a dones que actualment estan duent a terme política de proximitat. Les posarem cara a cara amb les nostres veïnes perquè els expliquin què estan fent per elles. Es poden fer tantes coses..., però després de tants anys ara també toca que vingui sang nova.



MARTA MAS

"La Televisió del Clot, com a mitjà de comunicació local de proximitat, aporta la relació directa amb la gent dels barris, és una eina per a la ciutadania associada o no; és la finestra que projecta el que passa als barris des de la mirada de la gent".



MIQUEL FIGUERES

"L'any 1991 vam crear la vocalia de persones amb diversitat funcional de l'Associació de Veïns de Sant Martí. Des de llavors, Televisió del Clot sempre ha estat el mitjà que ha visualitzat les nostres reivindicacions, i això és una satisfacció increïble".



ALEX JASSÉ

"Com a periodista, m'encanta fer informació local i sento que estic participant en alguna cosa. Et sents part d'alguna cosa, t'impliques més en les històries i coneixes l'entramat de quelcom més gran. És molt interessant".



MERCHE ARTACHO

"Fa 30 anys que estic vinculada al periodisme local i, per a mi, és el més proper. La nostra televisió és petita i, com a professional, és molt més enriquidor perquè cobreixes informacions d'àmbits molt diversos i s'aprèn a fer de tot. És un ambient molt familiar".



PEP ROCHER

"Televisió del Clot ha ajudat moltíssim a les entitats del barri i les ha enfortit amb la seva presència a tots els actes. Com a historiador, em sento orgullós del gran arxiu que ha deixat aquesta entitat i, per a mi, no té preu".



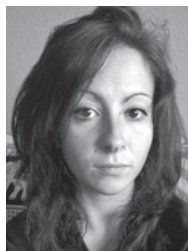
JOAN MANI

"Televisió del Clot ha estat imprescindible per a l'Associació de Comerciants de Camp de l'Arpa. La comunicació sempre ha estat molt fluida. Qualsevol entitat que ho necessiti truca a la Pepi i allà s'hi presenta amb el seu equip. És molt positiu".



MONTSE BALAGUER

"El paper de la Televisió del Clot ha estat fonamental per mantenir la memòria històrica del barri i ha tingut un paper essencial a l'hora de comunicar el que passava dia a dia als nostres carrers, no només des del punt de vista associatiu, sinó des de molts altres àmbits".



SÒNIA CATALÀ

"Gràcies a entitats com la que dirigeix la Pepi, es mantenen els trets diferencials no només de la cultura, sinó també de la gent que forma part dels barris. M'agrada que els continguts, a més, siguin variats i entretinguts".

MIQUEL CATASÚS I LACRUZ

VOCAL D'URBANISME I SECRETARI DE L'ASSOCIACIÓ DE VEÏNES
I VEÏNS DEL CLOT-CAMP DE L'ARPA



Procedent del Penedès, a principis dels 80 Miquel Catasús (1958) es va instal·lar, per qüestions de feina, al barri del Clot-Camp de l'Arpa. Ja el coneixia, perquè els seus pares hi vivien, i estava al corrent d'algunes de les reivindicacions dels veïns. Ell ja s'havia "polititzat" durant la dictadura franquista i l'any 1986 ja es va unir a l'associació de veïns, de manera que avui és un dels seus actius més veterans.

Com arriba a la vocalia d'urbanisme?

Vaig començar a col·laborar, a poc a poc, amb temes d'urbanisme perquè sempre m'han interessat els temes relacionats amb l'equipament social, les zones verdes i l'espai públic. Vaig estar uns primers anys tant a l'associació de veïns com a l'ateneu del barri, fins que es va fer el referèndum de l'OTAN, en el qual ens vam implicar molt des de l'associació de veïns. Després, el moviment pacifista va decaure bastant i ja em vaig dedicar més a l'associació. Però, és clar, en aquella època, molts dels que hi estaven ficats, com que militaven a partits polítics, se'n van anar cap als ajuntaments. I a l'associació ens vam anar quedant menys gent.

Creu que ara hi ha menys implicació per part dels veïns?

Sí, perquè als anys 70 hi havia molta politització i ganes d'acabar amb el franquisme. Després, als anys 80, la cosa va començar a baixar molt en aquest aspecte i les associacions es van dedicar a temes més concrets: arreglar carrers, reclamar zones de vianants, ambulatoris, instituts... A la Transició hi havia molta més gent implicada a l'associació de veïns. Jo recordo haver anat a les juntes obertes setmanals, al cau antic de l'associació, i normalment no baixàvem de 20 o 25 persones. A més, abans era molt diferent, ara anem més per feina i abans era tot molt més condicionat pels partits.



Accés a l'Associació de Veïns del Clot-Camp de l'Arpa.

Com a vocal d'urbanisme, devia viure intensament l'època preolímpica.

És clar. Aquí hi va haver una gran transformació amb la connexió entre els carrers Aragó i Guipúscoa, perquè abans el carrer Aragó no tenia continuïtat. També hi havia molts espais buits, que s'utilitzaven de forma provisional i que es van haver d'urbanitzar. Al mateix temps, les obres olímpiques també van influir en el redisseny de la Meridiana, que era la cicatriu que dividia el barri. En aquells anys vam fer un gran pas, perquè vam passar d'una mena d'autopista de 12 carrils a només, entre cometes, una autopista que en tenia 8. Va ser un gran guany. Actualment estem a la següent fase de transformació de la Meridiana, on volem solament 4 carrils per als

cotxes i més espais per a més i millors transports públics, més espai i més temps de pas als semàfors per als vianants, més i millor espai per als carrils bici i un entorn més vegetal i amb menys contaminació.

La Gran Via també els va portar molts maldecaps, oi?

Es van aconseguir victòries parcials. En aquell moment la Gran Via s'havia de travessar per uns ponts elevats. Vam aconseguir que els passos fossin a peu pla. Però, és clar, igualment l'autopista arribava fins aquí.

Els anys 80, l'associació va perdre certa empena, però les obres olímpiques ens van tornar a posar al capdavant de la lluita, perquè la gent pensava que la Barcelona olímpica no tenia prou en compte algunes necessitats dels veïns: volíem més equipaments socials, més habitatge públic, que es resolgués el problema de la mobilitat... Som quasi 400 socis i ara hem fet una junta nova amb 18 integrants, alguns d'ells joves.

És complicat atreure els joves a les associacions de veïns?

El jovent identifica entitats com la nostra amb les institucions, com si fóssim part de l'Ajuntament, i això no els atrau. Però hi ha altres grups de joves al barri fent coses: el casal de joves, alguns ateneus i seccions de joves a altres entitats del barri. Per tant, jo considero que els joves del barri sí que hi estan implicats. Sempre voldríem més, és clar, però jo soc optimista, en el sentit que l'associació de veïns som una cosa relativament antiga, d'uns 45-50 anys, i crec que encara som necessaris. Ara hi ha les xarxes socials, que es miren els temes des d'un punt de vista més global i, de vegades, superficial. Mirar les coses des d'un punt de vista més territorial i més a fons requereix més esforç però també té una recompensa. Quan algú toca un tema pròxim i veu que la seva lluita, el seu treball, ha contribuït per aconseguir-ho o millorar-ho, és molt gratificant. Fer una crítica a Twitter et deixa descansat, però la nostra feina és molt més física; també fem servir les xarxes, però aquí fem reunions, tractem amb persones, etc. Crec que això té un plus, que la gent va veient; per tant, crec que tenim corda per estona.

També han creat l'Observatori d'Habitatge i Turisme del Clot-Camp de l'Arpa. Amb quin objectiu?

No som dels barris amb més turisme i intentarem que no vagi a més, perquè tenim barris al costat que sí que reben molts turistes, com la Sagrada Família, el Poblenou o la zona de l'Hospital de Sant Pau. Els moviments veïnals han de tenir aquí un paper important. Fem aquestes plataformes

unitàries per poder anar més enllà dels prejudicis i intervenir en aquesta i altres problemàtiques.

Com ha anat evolucionant el perfil dels veïns del barri?

Als anys 80 encara hi havia molts obrers treballant a les fàbriques. Hi havia molts treballadors a la Damm i a la Hispano Olivetti. D'altres, com els del tèxtil, ja havien desaparegut. Aquests veïns segueixen aquí, però estan jubilats. No hi ha hagut una gran regeneració. La gent ha anat envellint i el repte serà que els seus nets es puguin quedar al barri. Els veïns valoren bé el barri, diuen que aquí es viu com en un poble. Evidentment, també tenim gent vinguda de fora, com passa a tot Barcelona: andalusos, murcians i ara xinesos i italians. És una barreja.

El Clot i el Camp de l'Arpa són un mateix barri?

Històricament sí, d'ençà que el moviment veïnal existeix. El que passa és que és un barri molt gran i, lògicament, amb diferències. El carrer Rogent, el que havia sigut la riera del Bogatell, sempre ha sigut un lligam natural, junt amb el carrer de la Muntanya, de la part de dalt a la part de baix. Des de la formació de l'associació de veïns, que va ser la impulsora de recuperar les festes populars, sempre van celebrar conjuntament les festes. Oficialment, però, des de fa uns 10 anys estem separats. De totes maneres, jo estava segur que no aconseguirien dividir-nos. Som un barri gran i intentem ser un gran barri.



**JUAN RECHE
JAMOIS**

"El Clot és un barri de moviment, que té ganes i mai no està quiet ni es conforma amb les injustícies. Es tracta d'un barri viu amb una llarga trajectòria de lluita que s'ha vist reflectida en nombroses entitats, com la seva associació de veïns".



MATILDE MOREIRO

"La gent al barri és molt propera, molt familiar. El barri és ple de vida, té un ventall amplíssim de comerços, locals de restauració amb molta varietat i fa goig passejar per aquests carrers plens de veïns amb ganes de fer barri".



RAQUEL IBÁÑEZ

"Des d'un punt de vista urbanístic, el canvi ha estat increïble. Recordo, quan era petita, que els carrers eren estrets; ara han millorat molt. Amb l'impuls del carrer Rogent, sembla que el barri hagi pres vida, li ha donat molt de valor al barri".



ANTONIO SALIDO

"La implicació de les persones al barri és d'admirar, potser més que a cap altre barri de Barcelona. Soc andalús de naixement i el Clot va ser el meu barri d'acollida".



**MARISOL
GONZÁLEZ**

"El Clot ha vist néixer els meus pares, germans i fills. Si no hem marxat, és que no s'hi està malament, oi? És un lloc humil, un barri treballador i amb orgull. Si per mi fos, la resta dels meus descendents naixerien i es criarien al Clot".



ALEXANDRA VACA

"És un barri molt abocat a la cultura. S'impulsen projectes culturals molt interessants, com les passejades de capgrossos i comparses que s'organitzen tot sovint".

FRANCISCO LIÑÁN MUÑOZ

PRESIDENT DE L'ASSOCIACIÓ DE VEÏNS DE LA PAU



Francisco Liñán (1937) va arribar a Barcelona al mes de març de l'any 1963, procedent d'Andalusia. L'any 1966 es va establir al nou barri de la Pau, inaugurat per Franco en els actes de campanya dels "25 anys de pau" des del final de la Guerra Civil. Paleta de professió i un dels fundadors de la secció del sindicat CCOO dedicada al sector de la construcció, Liñán es va afiliar a l'Associació de Veïns de la Pau en el moment de la seva creació, el 1968, i un any més tard en va esdevenir el president, càrrec que va ocupar fins al 1994. Als seus 80 anys ha decidit tornar a posar-se al capdavant de l'associació, des d'on continua lluitant per millorar la qualitat de vida dels veïns d'un barri que, sovint, s'ha sentit "aïllat i discriminat".

Què feia un noi andalús de 26 anys que acabava d'arribar a Barcelona?

Vaig emigrar forçat per les circumstàncies. Jo era una víctima de la repressió franquista. Acabava de sortir de la presó i, al poble, els que érem d'esquerres en aquella època ens boicotejaven, no ens donaven feina. Així que vaig venir forçat. Però quan surts de l'entorn en què t'has criat, on tens la família, la xicota..., és dur. Vaig arribar a Barcelona al març del 63 i d'aquí me'n vaig anar a Palma de Mallorca, on vaig estar tres mesos abans de tornar una altra vegada al poble. Allà em vaig casar i, el 1964, vaig tornar a Barcelona per instal·lar-me en una barraca del barri de Sant Genís dels Agudells (per sobre de la residència de la Vall d'Hebron), que tenia una bombeta i poca cosa més. L'amplada de la barraca corresponia a la d'un llit, i allà vivíem la meua dona i jo per un lloguer de 500 pessetes. A la barraca, hi van néixer dos dels meus fills. El 1966 van enderrocar les barraques i ens van donar un pis de protecció oficial de 60 metres quadrats al barri de la Pau, on visc des de fa 51 anys. A la Pau, hi van néixer dos fills més i és on ara estic criant els meus nets.

Com era el barri quan hi va arribar?

Aquesta zona estava envoltada per les barraques de la Perona i pel Camp de la Bota. Tot eren barraques. A la Perona hi havia la Renfe; ara s'està fent l'estació de l'AVE, és un barri nou que va començar a construir-se quan es van iniciar els enderrocs de les barraques. A la zona de la Palmera hi havia molts artesans i pagesos, no hi havia habitatges. A Sant Martí sí que hi havia alguna casa que s'havien construït els artesans. I el Poblenou tenia molta activitat industrial.

Faltaven equipaments i serveis, no hi havia res. La riera d'Horta, que recollia els torrents de Valldaura, de Duran i dels Agudells i continuava per Sant Andreu de Palomar, entrava per Sant Martí de Provençals i baixava, descoberta, pel que ara és la rambla de Prim fins a desembocar al mar.

Vostè no només va refer la seva vida, també es va implicar en el creixement i desenvolupament del barri, del seu entorn.

He estat paleta tota la meva vida. També soc un dels fundadors de la branca de la construcció de CCOO i vaig estar vuit anys de sindicalista alliberat. Després vaig tornar al meu ofici i aquí m'he jubilat. Vaig haver de lluitar molt. L'associació de veïns va néixer el 15 de juliol de 1968. M'hi vaig afiliar quan la van constituir i en vaig sortir escollit president el 69, càrrec que vaig ocupar fins al 1994. Lluitàvem perquè no teníem transport públic ni escoles. Quan van obrir el col·legi, els nens s'havien de portar la cadira de casa. Vam tenir molts problemes i vam estar molts anys intentant que el barri es condicionés, ja que estava tot molt abandonat. Veïns que no ens coneixíem de res ens vam unir per lluitar. Vam aconseguir un ambulatori a força de fer molta feina. Els partits polítics van pensar que les associacions de veïns ja no eren necessàries, que no tenien raó de ser perquè els ciutadans estaven representats amb el sufragi universal. De fet, molta gent de les associacions de veïns es va ficar en llistes de partits i va entrar a l'Ajuntament. Però, la veritat, crec que les associacions de veïns són imprescindibles per defensar els drets socials, perquè si no s'uneixen aquests drets queden abandonats.

Ara, des del 14 de febrer d'aquest any, torno a presidir l'associació de veïns. M'hi he tornat a enganxar amb la voluntat de treballar per les necessitats del barri.



Edifici Piramidón.

Quines opcions d'oci i culturals oferia el barri?

La gent se n'anava a Barcelona, i dic Barcelona perquè ens sentíem apartats de la resta de la ciutat; aquí no hi havia res. Estem entremig de tres vies que ens aïllen una mica: les Rambles de Guipúscoa i Prim i la Gran Via, i estar entremig d'aquests carrers ens separa de la resta de la ciutat.

En aquella època aquí ningú tenia televisió i per anar al cinema hàviem d'anar al centre, a Barcelona. Amb el temps es van fer cinemes, primer a la Verneda, després a Pere IV i, més endavant, a altres barris del districte. Els dissabtes i els diumenges anàvem a la platja, que és a prop. També, des de l'associació de veïns, organitzàvem festes de barri.

Segur que el perfil del barri amb els anys ha anat canviant...

Ha canviat i crec que continuarà canviant. Abans la immigració era espanyola: principalment extremerys, andalusos i gallecs, però també hi havia una minoria de gent autòctona, catalana. Això ha anat canviant. Molta gent que vivia a la Pau ha venut el pis i se n'ha anat. Dels que vam arribar l'any 66, amb fam i moltes mancances, cada dia en quedem menys. Ara la immigració ve de l'estranger, bàsicament xinesos i sud-americans, és un barri multicultural. Tots arriben amb la mateixa fam i necessitats en què ho vam fer nosaltres, i una de les nostres preocupacions és la d'integrar tota aquesta gent al barri i aconseguir que se sumin a l'esforç per recuperar tots aquells drets que vam aconseguir.

Des d'un punt de vista urbanístic, com ha evolucionat el barri?

Fins a l'any 1988 no es va aconseguir que es comencés a renovar tota la urbanització, els jardins, l'asfalt, els carrers.

D'altra banda, a la Pau hi ha un edifici molt emblemàtic que l'administració va construir el 1971, és el Piramidón, un gratacel de disset pisos d'alçada. Amb la nostra insistència vam aconseguir que les primeres plantes es destinessin a serveis públics i, gràcies a això, avui és la seu de diferents entitats i associacions culturals, veïnals i socials, com l'escola d'adults de la Pau, el Centre Cívic i el Centre d'Art Contemporani.



ABELARDO ROMERO

"Formar part de l'associació de veïns és una satisfacció increïble. Lluitar per aconseguir una cosa és gratificant, especialment quan uneixes les teves reivindicacions amb el que està al costat i veus que l'esforç dona fruit, malgrat ser un procés lent i cansat".



RUSO AYMAMI

"El barri ha millorat moltíssim: centres cívics, ajudes econòmiques que es queden al mateix barri... A més, tot el tema d'urbanisme ha canviat i ha fet que s'hagi convertit en un barri bonic. També certes entitats ofereixen cursos i activitats gratuïtes o a un cost molt reduït".



SALVADOR RECHE

"M'encanta la Pau. El barri està perfectament cuidat, hi viscos des de fa més de cinquanta anys i estic realment encantat amb la tranquil·litat que s'hi respira i els serveis que s'hi ofereixen".



MÒNICA GARCIA

"A la Trajana estem aïllats i, la veritat, vivim molt tranquils, com en família. Els veïns es casen amb els veïns, sempre tenen parents als voltants. Fa goig de veure, i quan hi ha algun esdeveniment anem tots a l'una. Vivim, a més, en una zona amb molt jardí, una zona verda preciosa".



GLÒRIA MAESTRE

"El barri té un tret molt positiu, i és que la relació amb els veïns es manté des de sempre i segueixen sent originaris. És, potser, el tret més distintiu d'aquesta zona i el fet pel qual el barri es manté i continua lluint".



YLIANA SIDAHCAS

"És un barri que desconeixia totalment i que em va captivar pels seus espais verds, un barri ple d'arbres i, sobretot, molta gent disposada a millorar-lo, a lluitar, a ajudar, a unir-se, a participar en iniciatives".

JOSÉ ÁNGEL BORLÁN

PRESIDENT DE LA SOCIETAT D'ESTUDIS DE LA VERNEDA DE SANT MARTÍ



El professor i periodista José Ángel Borlán és el president de la Societat d'Estudis de la Verneda de Sant Martí (SELAV), una entitat fundada l'any 1980 per recuperar, estudiar i divulgar la història de la Verneda. La seva implicació amb el barri també inclou molts anys de dedicació a l'Associació de Veïns de la Verneda Alta i a altres entitats del moviment associatiu.

Quin és l'origen de la Societat d'Estudis de la Verneda de Sant Martí?

Uns quants estudiants d'història i persones vinculades a l'Associació de Veïns de la Verneda Alta ens vam adonar que molts veïns no coneixien la història del barri i vam començar a fer-ne divulgació. Les nostres primeres actuacions anaven en tres direccions: l'estudi i salvaguarda del patrimoni artístic, arqueològic i arquitectònic; la documentació sobre l'època medieval; i la història de la formació del barri als anys 50. Amb aquesta voluntat, entre els anys 80 i 81 vam començar l'edició de publicacions amb un resum històric de les dades més rellevants de la història del barri: l'origen del nom, el conjunt d'edificis d'interès del nucli antic, el primer document de l'any 989, les fàbriques, l'expansió dels anys 50 i l'associacionisme. També es va realitzar un curmetratge que, sota el títol *Aproximació a la Verneda de Sant Martí*, feia un recorregut per tots els temes que es tractaven al resum històric.

Vam col·laborar en una de les primeres publicacions del nou Arxiu Municipal, *Apunts per a la història de Sant Martí de Provençals*, que va ser durant anys el marc de referència per estudiar la història dels barris del districte de Sant Martí de Provençals.

Quines tasques es fan actualment des de la SELAV?

Al llarg dels anys, una de les constants a la nostra feina ha estat l'assessorament a l'alumnat i al professorat de les escoles i instituts del barri en la realització d'estudis i treballs de descoberta sobre el barri i la seva història. També els itineraris guiats pel nucli antic i per les mostres d'art contemporani que llueixen als nostres carrers.



Església de Sant Martí de Provençals.

Actualment, la Societat d'Estudis de la Verneda de Sant Martí treballa en diversos projectes de caràcter educatiu amb instituts i escoles del barri. El projecte "Recerca per l'entorn" vol aprofitar els treballs de recerca que es fan al Batxillerat per proposar temes que tinguin com a base la realitat del barri i de les seves entitats. I des del 2015, s'organitza cada trimestre el "Taller d'Història del Barri. Iniciació a les Ciències Socials" en col·laboració amb l'Escola d'Adults-Comunitat d'Aprenentatge de la Verneda-Sant Martí.

Expliqueu la història de Sant Martí de Provençals?

És clar. Sant Martí de Provençals ocupava, si fa no fa, l'actual districte de Sant Martí sencer, més una part dels districtes de Sant Andreu i de l'Eixample i, fins i tot, un trosset petit del d'Horta i Guinardó. Era un poble molt gran.

És historiador de formació i periodista per afició? Què el va motivar a començar a difondre la història de la Verneda?

Vaig fer la carrera d'Història del 1973 al 1978. Durant 12 anys vaig exercir de mestre d'escola i després em vaig passar al periodisme: primer treba-

llant dins un gabinet de premsa i més tard escrivint en diverses revistes d'informació local. Actualment porto endavant l'única revista amb distribució física que es fa al barri de la Verneda, *El Rebrot*. Es tracta de la publicació de l'entitat Verneda Solidària, editada des de l'any 1995. La publicació està creixent a molta velocitat perquè cobreix una necessitat del barri: no n'hi havia cap amb distribució física en paper i els negocis nous que s'instal·len en un barri precisen un lloc on poder donar-se a conèixer.

Hi ha un altre punt d'inflexió a la Verneda amb la celebració dels Jocs Olímpics de l'any 1992?

A principis dels anys 80 és quan s'acaba el barri, en el sentit que l'Ajuntament comença a arreglar-ne els carrers, fa escoles, etc. Dels Jocs ens va quedar l'obertura de la rambla de Prim com a eix de nord a sud, l'accés a les Rondes i un complex esportiu al carrer Bac de Roda. Però, de fet, el barri ja estava fet quan es van celebrar els Jocs Olímpics. El que sí que serà un nou punt d'inflexió serà la futura estació ferroviària intermodal de la Sagrera, que implicarà un canvi absolut de l'estructura del barri i farà venir gent nova a viure-hi.

Com era la Verneda de la seva infància?

Jo vaig néixer, literalment, a l'estació de la RENFE de Sant Andreu Comtal. El meu pare era el "factor de circulación", que és el segon càrrec en importància després del cap d'estació. Vaig venir a la Verneda quan tenia 8 anys. Això va ser l'any 1965, i el primer record que tinc en arribar és veure que tot eren camps i que s'estaven construint els blocs de pisos. Era ple de masies abandonades, on els nens entràvem a jugar. També entràvem a les canonades del clavegueram, que en aquell moment s'estava construint. Sí, jugàvem al carrer, cosa que avui els nens no fan. A mesura que s'anaven aixecant nous edificis, anaven desapareixent les masies. Jo anava a l'escola Sant Rafael i en època de carnaval fèiem l'entrada a la Quaresma i l'enterrament de la sardina. A sota dels blocs actuals, està ple de les sardines que enterràvem els nens. També teníem fàbriques, però petites, perquè les grans estaven al barri del Poblenou.

Com es van anar recuperant les festes populars?

Com a la resta de Barcelona: el carnaval va ser de les primeres tradicions que es van recuperar. En coordinació amb totes les entitats del barri vam fer una Festa Major amb tots els elements de la cultura popular: el ball, les havaneres, les sardanes, que molta gent no sabia què eren

perquè una gran part de la població del barri era immigrant. Ara tenim gegants, una colla jove de diables que es diu Les Guspires i una escola de sardanes.

L'any 1987 es va crear la Coordinadora d'Entitats de la Verneda-Sant Martí, amb 70 entitats del barri adherides que organitzen les diferents festes. Els veïns estan molt interessats en la cultura popular.

Vostè també és professor en una escola d'adults. Com sorgeix la necessitat de fer una escola? Quines matèries s'hi treballen?

L'any 1978, a les reivindicacions que es feien perquè es construís una escola al costat de la rambla de Prim (que es va acabar dient Escola els Horts), van participar-hi alguns mestres d'adults. Tenint en compte que la població que venia a instal·lar-se al barri tenia estudis primaris o, directament, no en tenia, va anar quallant la necessitat de crear també una escola per a adults al nostre barri. Dit i fet, l'escola va néixer aquell mateix any. Dins l'àmbit de les escoles d'adults, la nostra se cita a les universitats europees i americanes com un cas especial; s'ha convertit en una mena de fenomen sociològic. Aquí arriba un voluntari i diu: "Qui vol aprendre japonès?", i és així com es van creant noves activitats i serveis. La SELAV imparteix un taller d'història del barri. També n'hi ha un altre d'alfabetització financera i el més famós de tots, que s'anomena "Tertúlies literàries dialògiques" (una forma de fer tertúlia mitjançant la lectura d'obres de la literatura universal). En general, tota l'educació amb adults resulta molt gratificant, principalment perquè els alumnes assisteixen als tallers per voluntat pròpia, no per obligació. Jo havia fet en una altra escola cursos d'alfabetització i no té preu veure la cara que posen en el moment en què ho lliguen tot i comprenen que allò que acaben de llegir és la representació gràfica del so que emeten. És com si de sobte descobrissin el món. Està demostrat que pots alfabetitzar una persona en tres mesos.

En què es diferencien el José Ángel Borlán actual i el que va entrar a l'Associació de Veïns de la Verneda Alta a finals dels 70 i va ajudar a crear la Societat d'Estudis de la Verneda de Sant Martí l'any 1980?

L'any 1980 tenia el cuquet d'iniciar algun projecte, però si hagués sabut tot el que sé ara... Evidentment, l'experiència és el que em diferencia del que era jo en aquella època. Amb aquesta experiència tot hauria anat molt més de pressa: ara sé amb qui s'ha de parlar per arribar a l'objectiu i qui t'explica *milongues*; quins són els protocols, etc.



CÉSAR AGUADO

"Formar part d'un projecte cultural del teu propi barri reporta més cultura útil. La Societat d'Estudis m'ha fet conèixer millor el meu barri. També m'ha fet veure la importància del treball que es fa des de les bases entre molta més gent".



JOSEP MANERA

"La SELAV és una entitat molt important per al barri, ja que aporta molta informació sobre la recuperació, estudi i difusió del barri mateix. A títol personal, gràcies als Tallers d'Història del Barri he conegut millor la seva història i n'he pogut gaudir".



MONTSERRAT CLOTET

"La Societat aporta molt al barri, és una eina fonamental de transmissió de la història a tothom que la segueix i, des de dins, sentim que formem part d'una peça important del barri".



FRANCESC REINA

"És gratificant poder dir que hem fet un gran esforç col·lectiu per transformar i dignificar una realitat perversa de la Verneda Alta. La lluita per preservar la nostra cultura popular, entre altres reivindicacions populars, és el motor de la societat".



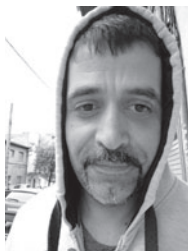
ANDREA MULLOR

"Per poder gaudir de la Verneda tal com avui dia la coneixem hem d'implicar-nos en la preservació dels nostres costums com a barri. És un repte que hem d'assolir".



MIREIA LÓPEZ

"És per sentir-se orgullosos de la feina que fan a la Societat; pocs barris tenen una memòria tan rica com la nostra i amb veïns involucrats a cohesionar el nostre sentiment de pertinença al barri".



DAVID LAGO

"La Verneda és acollidora, plural i tolerant. Així sento el meu barri. És humil però honorat, amb persones de tota classe i estils diversos, però sempre amb una convivència excel·lent. És, sens dubte, un exemple clar de barri tolerant".



IRENE GARCIA

"A la Verneda hi ha hagut un gran activisme cultural que s'ha fet visible sobretot en la conservació de les festes populars. Em fascina la implicació del barri per la preservació de la història de la Verneda, no només del barri, sinó de la ciutat de Barcelona i els costums catalans".

SANTOS PÉREZ CAMBÁN

PRESIDENT DE L'ASSOCIACIÓ DE VEÏNS DEL MARESME I MEDALLA D'HONOR
DE BARCELONA 2006



Santos Pérez va néixer el 1933 a Las Pedrosas (Saragossa). El 1959 va arribar a Barcelona i, després de viure a diferents barris de la ciutat, l'any 1975 es va establir al Besòs-Maresme. De seguida es va introduir a l'Associació de Veïns del Maresme, que presideix des del 1993. L'any 2006 va rebre la Medalla d'Honor de Barcelona per tots els anys dedicats a la millora del barri impulsant la reivindicació de diferents equipaments des de l'associació de veïns.

Com va arribar vostè al barri del Maresme?

Jo soc del nord d'Aragó i vaig venir a Barcelona l'any 1959, però no em vaig instal·lar al barri fins al 1975, quan em vaig casar. En arribar a la ciutat, vaig estar cinc anys treballant de conductor d'autobusos de Barcelona, i després deu més fent de taxista. Això em va permetre conèixer la ciutat molt bé. Més tard vaig entrar a treballar a la SEAT, on vaig estar dinou anys, fins que em vaig jubilar.

Abans de venir a Barcelona jo havia estat pastor, però m'agradaven molt les matemàtiques i estudiar. Per això, alhora que em vaig posar a treballar conduint autobusos, vaig ingressar a l'Escola Industrial de la Diputació de Barcelona. Allà em vaig graduar en Oficialia, Mestratge Industrial i Enginyeria Tècnica. A Barcelona li dec la formació que tinc.

I com va entrar en contacte amb l'associació de veïns? Quines fites han assolit?

Vaig viure a diferents barris de la ciutat i en tots ells vaig estar involucrat a les associacions de veïns. El meu temperament m'ha portat sempre a dedicar-me a les feines voluntàries que cal fer als barris. Al barri del Maresme, vaig entrar a l'associació de veïns i en soc el president des de principis dels



Vista de la Torre de les Aigües.

anys 90. Gràcies a l'associació, vam aconseguir al seu dia la reordenació de la rambla de Prim, la construcció del metro Maresme/Fòrum, la creació del CAP Besòs o la reforma i ampliació del Complex Esportiu Maresme. Però des de fa anys el voluntariat reivindicatiu, de carrer, ja no és el que era. Ara el protagonisme el tenen les xarxes socials. Els temps canvien.

A l'associació vam tenir durant molts anys una secció d'aliments per repartir entre les famílies necessitades del barri. I el 1986 vam ajudar a crear l'equip de futbol Club Esportiu Pujades. També vam participar activament en l'organització de la Festa Major del Maresme, la Rua de Carnaval i la Cavalcada de Reis.

Ha canviat molt el barri des que va arribar?

L'any 1954 es van començar a aixecar els pisos del barri del Maresme. El nucli urbà del barri eren 1.400 habitatges fets per Construcciones Horizontales. Després es va començar a construir de forma massiva i ràpidament per poder acollir tota la immigració que arribava als anys 50 i 60. Abans d'això, els terrenys del Maresme eren agrícoles i estaven regats per les séquies de la Madriguera i la Verneda, que eren part d'un braç del riu Besòs que desembocava al Camp de la Bota. El 75% de la gent del barri va venir de fora. Tota aquesta gent també ha contribuït amb la seva suor a impulsar la indústria de Catalunya.

Els primers blocs es van començar a construir enmig de camps de conreu, sense urbanitzar la zona ni dotar-la de serveis o equipaments públics. Tot això es va anar aconseguint posteriorment gràcies a la lluita veïnal. Per exemple, a causa d'una fàbrica d'olis que teníem entre els carrers Veneçuela i Puigcerdà, l'oli ens sortia per les canalitzacions de l'aigua i vam tenir problemes d'insalubritat i males olors. Teníem problemes de proveïment i aigua de dubtosa procedència. Pel que fa a la llum, les línies elèctriques es van fer molt malament, per les finestres i els balcons. Després vam lluitar, des de l'any 92, tossudament, perquè les línies elèctriques fossin per les voreres. Ho vam aconseguir en gran part, però encara ens queda un tros de cases petites a Pere IV per arreglar.

La reforma de la rambla de Prim va significar molt per als veïns.

El barri està vertebrat al llarg del tram sud de la rambla de Prim (el tram nord pertany al barri de la Verneda-Sant Martí). A l'altre costat de la rambla de Prim, hi ha el barri del Besòs, i junts formen el barri del Besòs i el Maresme del districte de Sant Martí. Aquesta rambla era l'antiga riera d'Horta, que va estar molts anys abandonada, plena de runa, brutícia i cotxes mal aparcats. Al barri hi va haver una gran transformació el 1990, quan es va remodelar la rambla i una xarxa de col·lectors va solucionar el problema de les aigües de la riera i Prim es va convertir en una rambla ampla i bonica, però a la qual encara li falten semàfors en algunes cruïlles. Sí, ha estat una gran transformació per al barri. Tot i que encara falten moltes inversions i la nova generació es troba amb falta d'equipaments.

Hi ha relleu generacional a l'associació de veïns o els joves no s'hi impliquen?

La majoria és gent gran. Abans convocaves una mobilització i venien 300 o 500 persones, ara hi van 30 o 40. Però nosaltres també reivindicuem

equipaments per als joves. Al Besòs-Maresme no tenim un lloc on puguin instal·lar-se i desenvolupar les seves pròpies polítiques. L'Ajuntament va comprar el cinema Pere IV el 2010 per fer-hi equipaments, però encara cal fer els fonaments perquè els pilars no resisteixen. Per què no podem tenir, com a altres barris del districte, una sala de teatre, per exemple, per representar les obres que s'estan fent a les escoles o els instituts?

També tenim un problema important amb el transport públic. Amb la nova xarxa ortogonal de bus que ha implantat l'Ajuntament de Barcelona ens treuen la línia 36, que baixava per la rambla de Prim, anava a l'Hospital del Mar i d'allà al Paral·lel. Aquesta línia la vam aconseguir a força de molt diàleg amb l'administració i ja s'havia consolidat. Era un servei de molta utilitat, que connectava els diferents barris amb l'hospital, que és un equipament fonamental per als veïns, ja que és el seu hospital de referència.

No és una línia deficitària, perquè sempre va i ve plena de passatgers i no hi ha cap altre servei públic que acosti els usuaris al centre hospitalari. Ara estem negociant amb els responsables de l'Ajuntament del districte de Sant Martí i els hem exposat les nostres raons, però encara no ens han donat una resposta satisfactòria.

Ens diuen que ens posaran una nova línia que es dirà 136, però que tindrà una freqüència de pas de 30 minuts! Nosaltres, des de l'associació, seguirem lluitant pel nostre barri.



DAVID IBÁÑEZ

"Les pistes vermelles són el símbol més clar de la meua adolescència. M'hi he passat hores. Allà vaig forjar amistats molt fortes, fins al punt que el noi que vaig conèixer jugant a les pistes és actualment company meu de pis".



AITOR CALVO

"Les millors hores de la meua vida les he passat en aquest barri. Recordo anar amb els amics a prendre una coca-cola després de jugar a les pistes vermelles i comentar els resultats. Era una rutina realment agraïble i s'agraeix que hi hagi una zona oberta al públic destinada a aquests esports".



RAFAELA ORDÓÑEZ

"La rambla de Prim és un goig, sempre que puc hi passejo. És admirable la gran transformació que ha viscut el barri, i els veïns som conscients que, per sobre de Barcelona ciutat, lluitarem pel lloc on vivim".



AMALIA ÍÑIGUEZ

"Els meus nets sempre em demanen passejar pel Parc dels Auditoris. Els agrada perquè quan eren més petits hi anàvem sovint; en tenen un bon record. Admiro aquest parc i em recompensa veure que he traspassat aquest sentiment als meus nets".



PUPE SILLERO

"El gran canvi urbanístic va ser culminant per millorar el barri. Fa goig de veure. He estat vivint durant deu anys fora i he acabat tornant perquè, certament, sentia que necessitava tornar al lloc que m'havia vist néixer".



LIDIA FERNÁNDEZ

"Treballo aquí des de fa uns anys i, sincerament, em sorprèn com els veïns lluiten per mantenir les seves festes vives, em fascina. A més, la gent és propera i els veïns de tota la vida, molt agraïbles i simpàtics".

Agraïments

A Enric Calpena i a Lluís Permanyer per aportar rigor
històric i col·laborar en el desenvolupament
d'aquest projecte.

A totes les persones i associacions esmentades
al llarg d'aquest llibre.

César Aguado, Anna Álvarez, Merche Artacho, Merche Astillero, Ruso Aymami, Montserrat Balaguer, Jesús Bizarro, Xavier Boada, José Angel Borlán, Alejandro Cabrera, Aitor Calvo, Jordi Campmany, Nicasí Camps, Roger Caño, Bea Carrillo, Engracia Casas, Sonia Catalá, Sandra Català, Miquel Catasús, Aurora Chamorro, José Antonio Cid, Montserrat Clotet, Salvador Cormand, Oriol de la Serna, Anna Maria Elias, Daniel Faidella, Lidia Fernández, Miquel Figueras, Jaume Fonseca, Jordi Fossas, Marina Franco, Casimira García, Sergio García, Mónica García, Irene García, Salvador García, Sandra Germán, Jordi Gillamon, Fernando Gimeno, Marisol González, Jordi Gras, Esther Grueso, Montse Guallar, Manuela Hernán, Maria Àngels Huguet, David Ibáñez, Raquel Ibáñez, Amalia Íñiguez, Eulàlia Iserte, Alexandre Jassé, David Lago, Iñaki Lamúa, Francisco Liñán, Mireia López, Conchita López, Rosa López Antonio, Gloria Maestre, Josep Manera, Joan Maní, Marta Mas, Irene Miguel Santos, Mariló Molins, Maria Mombrú, Xavier Montalvo, Angel Antonio Morán, Matilde Moreiro, Andrea Mullor, Ramon Muns, Joan Oller, Joan Oller, Rafaela Ordóñez, Maria Katherine Parraga, Santos Pérez, Enzo David Pla, Pepi Rafel, Salvador Reche, Juan Reche Jamois, Francesc Reina, Arantxa Remón, Gloria Rivera, Pep Rocher, Ana Rodríguez, Magda Roig, Abelardo Romero, Domènec Ruben, Manolo Ruiz, Juan Luis Ruiz, Elisa Ruiz, Alberto Sala, Andrea Sala, Antonio Salido, Jordi Sánchez, Yliana Sidancas, Pupe Sillero, Maria Tapia, Alexandra Vaca

Memòries del districte Sant Martí

Edita:

Aigües de Barcelona

Col·laboradors:

Enric Calpena, assessor
Lluís Permanyer, assessor
Jaume Grau, historiador
David Bigorra, periodista
Marta Ordóñez, periodista
Esther Pedrós, periodista

Disseny i realització

Comunicas
Entença, 157, 1r
08029 Barcelona
www.comunicas.es

Fotografia:

La Masia Studio
Ajuntament de Barcelona -
Arxiu Històric de Sant Martí

Impressió:

Gràfiques Bassó

Dipòsit legal:

B 21804-2017



Queda prohibida la reproducció total o parcial sense autorització prèvia i per escrit de l'editor.
El contingut d'aquest llibre no reflecteix necessàriament l'opinió de l'editor.

